

А. О. Гордеюк, С. Ф. Гуцу, М. Ж. Мкртчян

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

2017

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

А. О. Гордеюк, С. Ф. Гуцу, М. Ж. Мкртчян

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Навчальний посібник

Харків «ХАІ» 2017

УДК 347.77 (075.8)
ББК 67.404.3я73
Г 68

Рецензенти: канд. юр. наук, доц. Д. С. Слінько,
канд. юр. наук, доц. О. Г. Остапенко

Гордеюк, А. О.

Г 68 **Право інтелектуальної власності [Текст] : навч. посіб. /**
А. О. Гордеюк, С. Ф. Гуцу, М. Ж. Мкртчян. – Харків : Нац. аерокосм.
ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харків. авіац. ін-т», 2017. – 74 с.

Описано теоретичні основи формування системи правовідносин у сфері інтелектуальної власності, зокрема, з авторського права і суміжних прав, права промислової власності. Навчальний посібник допоможе закріпити здобутий на лекціях і при самостійному вивченні навчальний матеріал, основні положення нормативно-правових актів, а також ознайомитись з найважливішими правовими інститутами, правильно зрозуміти їхні зміст і спрямованість, навчитися застосовувати отримані знання у практичній діяльності.

Для студентів і слухачів денної і заочної форм навчання, що вивчають курс «Інтелектуальна власність», «Авторське право», «Патентознавство».

Бібліогр.: 21 назва

УДК 347.77 (075.8)
ББК 67.404.3я73

© Гордеюк А. О., Гуцу С. Ф., Мкртчян М. Ж., 2017
© Національний аерокосмічний
університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут», 2017

Розділ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Тема 1. Право інтелектуальної власності як підгалузь цивільного права

1. Поняття інтелектуальної власності

Інтелектуальна власність – це результат інтелектуальної творчої діяльності певних суб'єктів (авторів, винахідників та ін.).

Інтелектуальна власність у широкому розумінні означає закріплені законом права на результати інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній і художній галузях.

Інтелектуальна діяльність – це творча діяльність, а творчість – це цілеспрямована розумова робота людини, результатом якої є щось якісно нове, що відрізняється неповторністю, оригінальністю, унікальністю. Чим вищий інтелектуальний потенціал індивідуума, тим цінніші результати його творчої діяльності, тобто інтелектуальної власності.

Для людини притаманні різні види творчої діяльності: художня і технічна та інші. Зокрема, результатом художньої творчості є літературні й художні твори, результатом технічної творчості — винаходи, корисні моделі, раціоналізаторські пропозиції тощо.

Результати художньої творчості використовуються в гуманітарній сфері для збагачення внутрішнього світу людини, формування її світогляду. Результати ж технічної творчості застосовуються переважно у сфері господарської діяльності. Вони сприяють підвищенню технічного рівня суспільного виробництва, його ефективності, забезпечують конкурентоспроможність вироблених товарів і послуг.

За сформованою історичною традицією результати технічної творчості називають об'єктами права промислової власності, або "промисловою власністю". Поняття "промислова власність" іноді помилково ототожнюється з матеріальними об'єктами промисловості: будинками, спорудами, устаткуванням. Однак насправді це не так. Промислова власність — це вид інтелектуальної власності. Слово "промислова" у цьому словосполученні закріпилося у результаті того, що цей термін застосовується, головним чином, у промисловості, яка є сектором економіки, зацікавленим у ній.

2. *Поняття, основні нормативно-правові джерела і структура права інтелектуальної власності*

Як і будь-яке право власності, право інтелектуальної власності на результат інтелектуальної, творчої діяльності дає його творцю виключну можливість розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної праці на власний розсуд. У спеціальній юридичній літературі з питань інтелектуальної власності можна знайти різні визначення поняття «право інтелектуальної власності»: в об'єктивному розумінні (як цивільно-правовий інститут) і у суб'єктивному розумінні (як суб'єктивне право).

Право інтелектуальної власності як цивільно-правовий інститут – це сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері створення, використання й охорони результатів інтелектуальної, творчої діяльності.

Суб'єктивне право інтелектуальної власності – це право суб'єкта на володіння, користування і розпорядження належним йому, відповідно до закону, результатом інтелектуальної, творчої діяльності.

У системі галузей права України право інтелектуальної власності – це підгалузь цивільного права. У Цивільному кодексі України (далі – ЦКУ) праву інтелектуальної власності присвячена книга четверта, як кодифіковане правове забезпечення. Окрім ЦКУ, правове забезпечення у сфері права інтелектуальної власності становлять закони та підзаконні нормативні акти. Зокрема, Закони України: «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», «Про охорону прав на зазначення походження товарів» та інші.

Деякі фахівці вважають, що право інтелектуальної власності можна назвати самостійною комплексною галуззю права, яка перебуває на стадії формування, являє собою сукупність норм права, які регулюють суспільні відносини, пов'язані зі створенням об'єктів права інтелектуальної власності, а також набуттям, здійсненням і захистом права на ці об'єкти.

Право інтелектуальної власності складається з відносно самостійних інститутів, кожен з яких має свої особливості, обумовлені специфікою самих об'єктів права інтелектуальної власності. До таких інститутів належать: інститут права інтелектуальної власності на об'єкти авторського права і суміжних прав; інститут промислової власності, який, у свою чергу, доцільно поділяти на субінститути, а саме: інститут патентного права (винаходи; корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, породи тварин); інститут права інтелектуальної власності на засоби

індивідуалізації суб'єктів цивільного обороту (комерційні найменування, торговельні марки (торговельні знаки) і географічні зазначення); інститут права інтелектуальної власності на інші результати науково-технічної творчості (наукові відкриття, компонування інтегральних мікросхем, раціоналізаторські пропозиції, комерційна таємниця).

3. Суб'єкти права інтелектуальної власності

У національному законодавстві є визначення суб'єкта права інтелектуальної власності, що закріплюється у ст. 421 ЦКУ. Так, суб'єктами права інтелектуальної власності є: творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до ЦК України, іншого закону або договору. Із практичної точки зору, всіх суб'єктів права інтелектуальної власності можна поділити на дві групи : первинних і вторинних суб'єктів права інтелектуальної власності. До першої групи належать первинні суб'єкти, які набули право інтелектуальної власності в результаті створення або державної реєстрації прав на об'єкт права інтелектуальної власності. До цієї групи слід, у першу чергу, віднести автора (творця), оскільки саме його інтелектуальний, творчий потенціал є тим джерелом, з якого народжується об'єкт права інтелектуальної власності. Тому саме за автором (творцем) законодавець закріплює і визнає, за загальним правилом, весь обсяг особистих немайнових і майнових прав інтелектуальної власності, що складають зміст права інтелектуальної власності.

Друга група суб'єктів права інтелектуальної власності — це вторинні суб'єкти права інтелектуальної власності. Вони самі нічого не створюють, але на підставі закону або договору набувають у встановленому порядку майнових прав інтелектуальної власності й, відповідно, визнаються суб'єктами права інтелектуальної власності.

4. Об'єкти права інтелектуальної власності

Об'єктами права інтелектуальної власності є результати інтелектуальної діяльності, що відповідають встановленим чинним законодавством вимогам (наприклад, набуття об'єктивної форми, оригінальність для об'єктів авторського права, або проходження експертизи на відповідність умовам патентоздатності для об'єктів патентного права).

Перелік об'єктів права інтелектуальної власності визначається ст. 420 ЦКУ, зокрема це: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення; наукові відкриття, винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компоновання (топографії) інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції, сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення, комерційні таємниці.

Національний законодавець надає можливість автору або іншому суб'єкту права інтелектуальної власності використовувати об'єкт права інтелектуальної власності як вклад до статутного фонду юридичної особи, як предмет договору застави або інших зобов'язань цивільного обороту як нематеріального активу (ч. 3 ст. 424 ЦКУ).

5. Зміст права інтелектуальної власності

Зміст права інтелектуальної власності становлять дві групи прав суб'єктів права інтелектуальної власності на певні (визначені законодавством) об'єкти, а саме: 1) особисті немайнові права; 2) майнові права.

Згідно зі ст. 423 ЦКУ, до особистих немайнових прав інтелектуальної власності законодавець відносить : 1) право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником та ін.) об'єкта права інтелектуальної власності; 2) право перешкоджати будь-якому посяганню на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі або репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності; 3) інші немайнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Як правило (згідно з ч. 2 ст. 423 ЦКУ), особисті немайнові права належать творцеві об'єкта права інтелектуальної власності, однак у певних випадках, передбачених законодавством, ці права можуть належати іншим особам. Наявність особистих немайнових прав у певного суб'єкта на об'єкт права інтелектуальної власності не залежить від наявності майнових прав на цей об'єкт, а також особисті немайнові права не можуть відчужуватися (тобто передаватися за будь-якими підставами), за винятками, встановленими законом (ч.3,4 ст. 423 ЦКУ).

Статтею 424 ЦКУ визначаються такі майнові права інтелектуальної власності: 1) право на використання об'єкта права інтелектуальної власності; 2) виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності; 3) виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в

тому числі забороняти таке використання; 4) інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом (вони можуть бути не однакові стосовно різних об'єктів інтелектуальної власності).

Запитання для самоперевірки

1. Що являє собою право інтелектуальної власності?
2. Які джерела права інтелектуальної власності вам відомі?
3. Розкрийте поняття об'єктів права інтелектуальної власності.
4. Хто є суб'єктами права інтелектуальної власності?
5. У чому полягає зміст права інтелектуальної власності?

Розділ 2. АВТОРСЬКЕ ПРАВО І СУМІЖНІ ПРАВА

Тема 1. Поняття і зміст авторських і суміжних прав

1. Охорона суміжних та авторських прав

В Україні, починаючи з 1994 р., цивільно-правове регулювання так званих суміжних прав регламентується законом. Ці права виникають з відносин, які вже давно існують у творчому житті суспільства. Особливого значення вони набули з розвитком техніки, що обумовило виникнення нових можливостей щодо виконання і розповсюдження авторських творів, а разом з тим і необхідність їх правового захисту.

Охорона суміжних прав здійснюється відповідно до положень статей 13, 41, 54 і 55 Конституції України, ЦК України, законів України "Про авторське право і суміжні права" в редакції від 11 липня 2001 р., "Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів і фонограм" від 23 березня 2000 р., міжнародних конвенцій та угод (Берлінської конвенції про охорону літературних і художніх творів, Паризького акта від 24 липня 1971 р., зміненого 2 жовтня 1979 р., Міжнародної конвенції про охорону прав виконавців, виробників фонограм і радіомовних організацій від 26 жовтня 1961 р., прийнятої у Римі, Конвенції про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм від 29 жовтня 1971 р., Договору про авторське право і Договору про виконання фонограми, 1996 р.), а також у положеннях ряду спеціальних законодавчих актів, що регулюють відносини суб'єктів інтелектуальної власності у різних сферах життєдіяльності. Це, наприклад, закони України "Про телебачення і радіомовлення" від 21 грудня 1993 р., "Про видавничу справу" від 5 червня

1997 р., "Про рекламу" від 3 липня 1996 р., "Про інформацію" від 2 жовтня 1992 р., "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні" від 16 жовтня 1992 р., "Про професійних творчих працівників і творчі спілки" від 7 жовтня 1997 р., "Про кінематографію" від 13 січня 1998 р., "Про архітектурну діяльність" від 20 травня 1999 р., "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки" від 11 липня 2001 року та ін.

Згідно зі ст. 5 Закону України "Про авторське право і суміжні права", якщо чинним міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж ті, що містяться в законодавстві України про авторське право і суміжні права, то застосовуються правила міжнародного договору.

Суб'єктів авторського права і суміжних прав об'єднує дух творчої діяльності. Правовий аспект взаємовідносин полягає в тому, що основою для виникнення суміжних прав є твір автора, який може бути певним чином розповсюджений. Носіями суміжних прав є диригент і музиканти, які виконують музичний твір композитора; студія звукозапису, що вперше здійснила запис компактного диска виконавця; телекомпанія, що транслює свої відеограми. Розділ III Закону України "Про авторське право і суміжні права" забезпечує правову охорону суміжних прав виконавців, виробників фонограм, організацій мовлення та їхніх правонаступників.

Таким чином, можна дати таке визначення суміжних прав: суміжні права - це права виконавців на результати творчої діяльності, їхніх спадкоємців та осіб, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо виконання, права виробників фонограм, відеограм, їх спадкоємців (правонаступників) та осіб, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо фонограм і відеограм, а також організацій мовлення та їхніх правонаступників, які охороняються авторським правом.

Об'єктом суміжних прав, незалежно від призначення, змісту, оцінки, способу і форми вираження, є:

- будь-які способи виконання літературних, драматичних, музичних, музично-драматичних, хореографічних, фольклорних та інших творів;
- запис будь-якого виконання на фонограмі та відеограмі;
- оповіщення програм трансляцією в ефір і по проводах.

Слід зазначити, що суміжне право виникає внаслідок факту виконання твору, виробництва фонограми, виробництва відеограми, оприлюднення передачі організації мовлення.

Суб'єктами суміжних прав є:

- виконавці творів, їх спадкоємці та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо виконання;

- виробники фонограм, їх спадкоємці (правонаступники) та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо фонограм;

- виробники відеограм, їх спадкоємці (правонаступники) та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо відеограм;

- організації мовлення та їх правонаступники.

Виконавцями можуть бути громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства незалежно від віку. Виконавець – актор (театру, кіно тощо), співак, музикант, танцюрист або інша особа, яка виконує роль, читає, декламує, грає на музичному інструменті, танцює чи будь-яким іншим способом виконує твори літератури, мистецтва чи твори народної творчості, циркові, естрадні, лялькові номери, пантоміми тощо, а також диригент музичних і музично-драматичних творів.

Виробник відеограми – фізична або юридична особа, яка взяла на себе ініціативу і несе відповідальність за перший відеозапис виконання або будь-яких рухомих зображень (як із звуковим супроводом, так і без нього).

Виробник фонограми – фізична або юридична особа, яка взяла на себе ініціативу і несе відповідальність за перший звукозапис виконання.

Організацією мовлення є юридична особа – організація ефірного мовлення або організація кабельного мовлення. Відповідно, організацією ефірного мовлення визнається телерадіоорганізація, що здійснює публічне сповіщення радіо чи телевізійних передач і програм мовлення (як власного виробництва, так і виробництва інших організацій) шляхом передачі в ефір за допомогою радіохвиль (а також лазерних променів, гамма-променів тощо) у будь-якому частотному діапазоні (у тому числі й з використанням супутників), а організацією кабельного мовлення – телерадіоорганізація, що здійснює публічне сповіщення радіо чи телевізійних передач і програм мовлення (як власного виробництва, так і виробництва інших організацій) шляхом передачі на відстань сигналу за допомогою того чи іншого виду наземного, підземного чи підводного кабелю (провідникового, оптоволоконного чи іншого виду).

Суб'єкти суміжних прав можуть доручати управління своїми майновими правами на колективній основі організаціям, які не мають права вести комерційну діяльність. Такі організації діють на основі й у межах повноважень, добровільно переданих їм автором та іншими особами, які мають авторське право і суміжні права. На їхню діяльність не поширюються обмеження, передбачені антимонопольним законодавством.

2. Суб'єктивні суміжні права

Важливим аспектом реалізації виконавцями своїх прав є передумова додержання ними прав авторів виконуваних творів та інших суб'єктів авторського права. Виробники фонограм, відеограм повинні дотримуватися прав суб'єктів авторського права і виконавців. Організаціям мовлення слід дотримуватися прав суб'єктів авторського права, виконавців, виробників фонограм (відеограм).

Виникнення і здійснення суміжних прав не потребує виконання будь-яких формальностей. Виробники фонограм і виконавці для сповіщення про свої права можуть на всіх примірниках фонограм (відеограм) або на їхніх упаковках використовувати знак охорони суміжних прав, який складається з латинської літери Р у колі – (г), імені (найменування) особи, що має суміжні права, із зазначенням року першої публікації фонограми (відеограми). Прикладом може бути напис на компактному диску.

За відсутності доказів іншого, виконавцем, виробником фонограми вважаються особи, імена (назви) яких зазначені на фонограмі, відеограмі та на їхніх примірниках або на їхній упаковці.

3. Права виконавців

Виконавці мають особисті (немайнові) і майнові права. До немайнових прав виконавців належать:

- право на ім'я, на охорону своїх виступів від спотворення,
- право згадування свого імені у зв'язку з використанням виконання, як об'єкта.

Виконавцям належить виключне право дозволяти або забороняти іншим особам:

- публічне сповіщення своїх незафіксованих виконань (прямий ефір);
- фіксацію у фонограмах чи відеограмах своїх раніше незафіксованих виконань;

- відтворення (пряме або опосередковане) своїх виконань, зафіксованих без їх згоди у фонограмі чи відеограмі або за їх згодою, але якщо відтворення здійснюється з іншою метою, ніж та, на яку вони дали свою згоду;

- поширення своїх виконань, зафіксованих у фонограмі чи відеограмі, шляхом першого продажу або іншої передачі права власності у разі, коли вони при першій фіксації виконання не дали дозволу виробнику фонограми (виробнику відеограми) на її подальше відтворення;

- комерційний прокат, майновий найм своїх виконань, зафіксованих у фонограмі чи відеограмі, якщо при фіксації не було їх згоди на комерційний прокат і майновий найм, навіть після розповсюдження виконань, здійсненого виробником фонограми (відеограми) або за його дозволом;

- поширення своїх виконань, зафіксованих у фонограмах чи відеограмах, через будь-які засоби зв'язку таким чином, що будь-яка особа може отримати до них доступ з будь-якого місця і в будь-який час за їх власним вибором, якщо при першій фіксації виконання не було їх згоди на такий вид розповсюдження.

Майнові права виконавців можуть передаватися (відчужуватися) іншим особам на підставі договору, в якому визначаються спосіб використання виконань, розмір і порядок виплати винагороди, строк дії договору і використання виконань, територія, на яку розповсюджуються передані права, тощо. Визначені договором ставки-винагороди не можуть бути нижчими за мінімальні ставки, встановлені Кабінетом Міністрів України.

У випадках, коли виконання використовується в аудіовізуальному творі, вважається, що виконавець передає організації, яка здійснює виробництво аудіовізуального твору, або продюсеру аудіовізуального твору всі майнові права на виконання, якщо інше не передбачено договором.

У разі, якщо виконавець при першій фіксації виконання безпосередньо дозволить виробнику фонограми її подальше відтворення, вважається, що виконавець передав виробнику фонограми виключне право на розповсюдження фонограм, відеограм і їхніх примірників способом першого продажу або іншої передачі у власність чи володіння, а також способом здавання у майновий найм, комерційний прокат та іншої передачі. При цьому виконавець зберігає право на одержання справедливої винагороди за зазначені види використання свого виконання через організації колективного управління або іншим способом.

4. Права виробників фонограм і відеограм

Законом передбачено виключні права виробників фонограм і відеограм, а саме:

- відтворення (пряме і (або) опосередковане) своїх фонограм і відеограм у будь-якій формі й будь-яким способом;

- поширення серед публіки фонограм, відеограм та їхніх примірників шляхом першого продажу або іншої передачі права власності;

- комерційний прокат фонограм, відеограм та їхніх примірників, навіть після розповсюдження, здійсненого виробником фонограми чи з їхнього дозволу;

- публічне сповіщення фонограм, відеограм та їхніх примірників будь-якими засобами зв'язку таким чином, що будь-яка особа може отримати до них доступ з будь-якого місця і в будь-який час за їх власним вибором;

- будь-яке видозмінення своїх фонограм, відеограм;

- ввезення на митну територію України фонограм, відеограм та їхніх примірників для розповсюдження їх серед публіки.

Зазначені права виробники фонограми та відеограми можуть передавати іншим особам на підставі договору, в якому визначаються спосіб використання фонограм (відеограм), розмір і порядок виплати винагороди, термін дії договору, строк використання фонограми (відеограми), територія, на яку розповсюджуються передані права, тощо. Визначені договором ставки винагороди не можуть бути нижчими за мінімальні ставки, встановлені Кабінетом Міністрів України.

Майнові права виробника фонограми чи відеограми, який є юридичною особою, можуть бути також передані (відчужені) іншій особі у встановленому законом порядку внаслідок ліквідації юридичної особи – суб'єкта суміжних прав.

Якщо фонограми, відеограми або їхні примірники введені виробником фонограми (відеограми) чи за його згодою у цивільний обіг шляхом їх першого продажу в Україні, то допускається їх подальше розповсюдження продажем, даруванням тощо – без згоди виробника фонограми (відеограми) або його правонаступника і без виплати йому винагороди. Однак і в цьому випадку право здавання таких примірників фонограм (відеограм) у майновий найм чи у комерційний прокат залишається виключно правом виробника фонограми (відеограми):

Також без згоди виробників фонограм (відеограм), для опублікування та використання з комерційною метою, і виконавців, виконання яких зафіксовано у цих фонограмах (відеограмах), але з виплатою винагороди, таке пряме чи опосередковане комерційне використання фонограм і відеограм та їхніх екземплярів допускається:

- публічне виконання фонограми або її примірника чи публічну демонстрацію відеограми або її примірника;

- публічне сповіщення виконання, зафіксованого у фонограмі чи відеограмі та в їхніх примірниках, в ефір;

- публічне сповіщення виконання, зафіксованого у фонограмі чи відеограмі та в їхніх примірниках, по проводах (через кабель), або з

території України сигналу, що несе програми, органом, який поширював цей сигнал і для якого він не призначався.

Організаціям мовлення належить право на одержання винагороди за будь-яке використання їх передач.

Законом передбачено виключні права виробників фонограм, а саме: виробники відеограм і фонограм мають право дозволяти або забороняти їх відтворення, розповсюдження примірників способом першого продажу, іншого відчуження, а також шляхом здачі в оренду, прокат та іншої передачі незалежно від першого продажу, а також на перероблення, імпорт фонограм.

Зазначені права виробники відеограм і фонограм можуть передавати іншим особам на підставі договору, в якому визначаються спосіб використання відеограм і фонограм, розмір і порядок виплати винагороди, термін дії договору, використання відеограм і фонограм й та інше.

Організації мовлення мають виключні права на використання своїх програм у будь-якій формі, а також дозволяти чи забороняти публічне сповіщення своїх програм шляхом їх ретрансляції, фіксації на матеріальному носії, відтворення своїх передач, сповіщення в ефір і по проводах, публічного сповіщення передач у місцях з платним входом, а також забороняти поширення на території України чи з її території сигналу, що несе програми, органом, що поширював його і для якого цей сигнал із супутника не призначався.

Організаціям мовлення належить право на одержання винагороди за будь-яке використання їхніх передач.

Строки охорони суміжних прав визначаються ст. 44 Закону України "Про авторське право і суміжні права". Так, майнові права виконавців охороняються протягом 50 років від дати першого запису виконання, а їхні особисті права – безстроково.

Права виробників фонограм і відеограм охороняються протягом 50 років від дати першого опублікування фонограми (відеограми) або їх першого звукозапису (відеозапису), якщо фонограма (відеограма) не була опублікована протягом зазначеного часу.

Права організації мовлення охороняються протягом 50 років від дати першого публічного сповіщення передачі.

Закінчення строків захисту суміжних прав настає 1 січня року, наступного за роком, в якому закінчилися передбачені цією статтею строки захисту.

До спадкоємців-виконавців і правонаступників-виробників фонограм і відеограм та організацій мовлення передається право дозволяти чи забороняти використання виконань фонограм, відеограм, публічні

сповіщення, а також право на одержання винагороди у межах зазначених вище строків.

Спадкоємець повинен подати документи, що підтверджують перехід до нього таких прав за договором або за законом. Таким документом може бути, зокрема, договір, який заключили з авторами або їхніми правонаступниками. У цьому випадку формально потрібно подати договір, який стверджує факт переходу прав від автора до наступних спадкоємців. На практиці ведеться перевірка всього ланцюга наступників. Але заздалегідь у договір вносять відповідні гарантії, які допомагають під час неправомірної передачі прав, ліцензії, свідоцтва себе застрахувати.

Таким чином, у будь-якому випадку при визначенні права власника слід орієнтуватися не на зміст знака охорони авторського права, а на видання примірників творів й на наявність необхідних для володіння авторськими правами договорів, які містять умови ліцензування в домашніх умовах; виключне право – майнове право особи, яка має щодо твору, виконання, постановки, передачі організації мовлення, фонограми чи відеограми авторське право або суміжні права, на використання цих об'єктів авторського права або суміжних прав лише нею, і на видачу лише цією особою дозволу, чи заборону їх використання іншими особами у межах строку, встановленого цим Законом; виконавець – актор (театру, кіно тощо), співак, музикант, танцюрист або інша особа, яка виконує роль, співає, читає, декламує, грає на музичному інструменті, танцює чи будь-яким іншим способом виконує твори літератури, мистецтва чи твори народної творчості, циркові, естрадні, лялькові номери, пантоміми і т.ін., а також диригент або виконавець музично-драматичних постанов; виробник відеограми – фізична або юридична особа, яка взяла на себе ініціативу і несе відповідальність за перший відеозапис виконання або будь-яких рухомих зображень (як із звуковим супроводом, так і без нього); авторське право або суміжні права, або інформація про умови використання об'єкта авторського права і суміжних прав, або будь-які цифри або коди, в яких подано цю інформацію, коли будь-який з цих елементів інформації прикладений до примірника об'єкта авторського права або суміжних прав, або вміщений у нього, чи з'являється у зв'язку з його повідомленням до загального відома; ім'я автора – сукупність слів чи знаків, що ідентифікують автора: прізвище та ім'я автора; прізвище, ім'я та по батькові автора; ініціали автора; псевдонім автора; прийнятий автором знак (сукупність знаків) тощо; запис (звукозапис, відеозапис) – фіксація за допомогою спеціальних технічних засобів (у тому числі й за допомогою числового зображення) на відповідному матеріальному носії звуків і (або) рухомих зображень, які

дозволяють здійснювати їх сприйняття, відтворення або сповіщення за допомогою відповідного пристрою.

Об'єкти авторського права або суміжних прав – це будь-яка дія, за допомогою якої об'єкти авторського права або суміжних прав безпосередньо чи опосередковано пропонуються публіці, в тому числі доведення цих об'єктів до відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до цих об'єктів з будь-якого місця і в будь-який час за власним бажанням:

- службовий твір – твір, створений автором у порядку виконання службових обов'язків відповідно до службового завдання, чи трудового договору (контракту) між ним і роботодавцем;

- суспільне надбання – твори і об'єкти суміжних прав, строк дії авторського права або суміжних прав на які закінчився; твір архітектури – твір у галузі мистецтва спорудження будівель і ландшафтних утворень (креслення, ескізи, моделі, будівлі та споруди, парки, плани населених пунктів тощо);

- твір образотворчого мистецтва – скульптура, картина, малюнок, гравюра, літографія, твір художнього (у тому числі сценічного) дизайну тощо;

- твір прикладного мистецтва – твір мистецтва, у тому числі твір художнього промислу, створений ручним або промисловим способом для користування у побуті або перенесений на предмети такого користування;

- технічні засоби захисту – технічні пристрої і (або) технологічні розробки, призначені для створення технологічної перешкоди порушенню авторського права і (або) суміжних прав при сприйнятті й (або) копіюванні захищених (закодованих) записів у фонограмах (відеограмах) і передачах організацій мовлення чи для контролю доступу до використання об'єктів авторського права і суміжних прав; установа – центральний орган виконавчої влади у сфері інтелектуальної власності;

- фонограма – звукозапис на відповідному носії (магнітній стрічці чи магнітному диску, грамофонній платівці, компакт-диску тощо) виконання або будь-яких звуків, крім звуків у формі запису, що входить до аудіовізуального твору. Фонограма є вихідним матеріалом для виготовлення її примірників (копій);

- цитата – порівняно короткий уривок з літературного, наукового чи будь-якого іншого опублікованого твору, який використовується, з обов'язковим посиланням на його автора і джерела цитування, іншою особою у своєму творі з метою зробити зрозумілими свої твердження або для посилання на погляди іншого автора в автентичному формулюванні.

Державна система правової охорони інтелектуальної власності – це установа і сукупність експертних, наукових, навчальних, інформаційних та інших державних закладів відповідної спеціалізації, що входять до системи управління.

Тема 2. Законодавство України про авторське і суміжні права

Законодавство України про авторське право і суміжні права базується на Конституції України і складається з урахуванням відповідних норм Цивільного кодексу України, законів України "Про кінематографію", "Про телебачення і радіомовлення", "Про видавничу справу", "Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів і фонограм" та інших законів України, що охороняють особисті немайнові права та майнові права суб'єктів авторського права і суміжних прав.

Сфера дії Закону поширюється на:

- твори, зазначені у частині першій статті 8 цього Закону, і об'єкти суміжних прав, зазначені у статті 35 цього Закону, незалежно від місця їх першого оприлюднення (або не оприлюднені, але знаходяться в об'єктивній формі на території України), авторами яких або особами, яким належить авторське право або суміжні права на них, є фізичні особи, які є громадянами України або не є її громадянами, але мають постійне місце проживання на території України, або юридичні особи, які мають місцезнаходження на території України;

- твори, зазначені у частині першій статті 8 цього Закону, і об'єкти суміжних прав, зазначені у статті 35 цього Закону, вперше оприлюднені на території України або вперше оприлюднені за межами України, але після цього протягом 30 днів оприлюднені на території України;

- твори і об'єкти суміжних прав, які охороняються відповідно до міжнародних договорів України. Положення цього Закону спрямовані на захист особистих немайнових прав і майнових прав;

- суб'єктів авторського права, зазначених у статті 7 цього Закону, і суб'єктів суміжних прав, зазначених у частині першій статті 36 цього Закону, які є громадянами України або не є громадянами України, але мають постійне місце проживання на території України (для юридичних осіб – місцезнаходження на території України), незалежно від того, на якій території вперше були оприлюднені їх твори чи об'єкти суміжних прав;

- суб'єктів авторського права, зазначених у статті 7 цього Закону, і суб'єктів суміжних прав, зазначених у частині першій статті 36 цього Закону, незалежно від їх громадянства і постійного місця проживання (для юридичних осіб – їх місцезнаходження), твори чи об'єкти суміжних

прав яких вперше оприлюднені на території України або не оприлюднені, але знаходяться в об'єктивній формі на території України;

- суб'єктів авторського права, зазначених у статті 7 цього Закону, і суб'єктів суміжних прав, зазначених у частині першій статті 36 цього Закону, незалежно від їх громадянства і постійного місця проживання, твори чи об'єкти суміжних прав яких вперше оприлюднені в іншій країні та протягом 30 днів після цього оприлюднені на території України.

Суб'єктам авторського або суміжних прав, незалежно від їх громадянства, твори чи об'єкти суміжних прав яких вперше оприлюднені на території іншої держави або не оприлюднені, але знаходяться в об'єктивній формі на території іншої держави, правова охорона надається відповідно до міжнародних договорів з Україною.

Якщо чинним міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші правила, ніж містяться у законодавстві України про авторське право і суміжні права, то застосовуються правила міжнародного договору.

Запитання для самоперевірки

1. Назвіть суб'єктів авторського права.
2. На які об'єкти поширюється Закон авторського права?

Тема 3. Суб'єкти і об'єкти авторського права

Суб'єктами авторського права є автори творів, зазначених у частині першій статті 8 цього Закону, їх спадкоємці та особи, яким автори чи їхні спадкоємці передали свої авторські майнові права.

Об'єктами авторського права є твори у галузі науки, літератури і мистецтва, а саме: літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо); виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори; комп'ютерні програми; бази даних; музичні твори з текстом і без тексту; драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, які створені для сценічного показу, та їх постановки; аудіовізуальні твори; твори образотворчого мистецтва; фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії; твори ужиткового мистецтва, у тому числі твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, лиття з художнього скла, ювелірні вироби тощо.

Пункт 11 частини першої статті 8 УК раніше внесеними згідно з Законом України(№850-IV [850-15] від 22.05.2003) ілюстрації, карти, плани,

креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності; сценічні оброблення творів, зазначених у пункті 1 цієї частини, і оброблення фольклору, придатні для сценічного показу; похідні твори; збірники творів, збірники оброблень фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за добором, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини: тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів; інші твори.

За цим Законом охороні підлягають усі твори, зазначені у частині першій цієї статті, як оприлюднені, так і не оприлюднені, як завершені, так і не завершені, незалежно від їх призначення, жанру, обсягу, мети (освіта, інформація, реклама, пропаганда, розваги тощо).

Передбачена цим Законом правова охорона поширюється тільки на форму вираження твору і не поширюється на будь-які ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції, відкриття, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі.

Об'єкти, що не охороняються, не є об'єктами авторського права:

а) повідомлення про новини дня або поточні події, що мають характер звичайної прес-інформації;

б) твори народної творчості (фольклор);

в) видані органами державної влади у межах їх повноважень офіційні документи політичного, законодавчого, адміністративного характеру (закони, укази, постанови, судові рішення, державні стандарти тощо) та їх офіційні переклади;

г) державні символи України, державні нагороди: символи і знаки органів державної влади, Збройних Сил України та інших військових формувань; символіка територіальних громад; символи та знаки підприємств, установ та організацій;

д) грошові знаки;

е) розклади руху транспортних засобів, розклади телерадіопередач, телефонні довідники та інші аналогічні бази даних, які не відповідають критеріям оригінальності та на які поширюється право *suigeneris* (своєрідне право, право особливого роду).

Проекти офіційних символів і знаків, зазначених у пунктах "г" і "д" частини першої цієї статті, до їх офіційного затвердження розглядаються як твори і охороняються відповідно до цього Закону.

Первинним суб'єктом, якому належить авторське право, є автор твору.

За відсутності доказів іншого, автором твору вважається особа, зазначена як автор на оригіналі або примірнику твору (презумпція авторства).

Це положення застосовується також у разі опублікування твору під псевдонімом, який ідентифікує автора.

Авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення. Для виникнення і здійснення авторського права не вимагається реєстрація твору чи будь-яке інше спеціальне його оформлення, а також виконання будь-яких інших формальностей.

Особа, яка має авторське право (автор твору чи будь-яка інша особа, якій на законних підставах передано авторське майнове право на цей твір), для сповіщення про свої права може використовувати знак охорони авторського права. Цей знак складається з таких елементів: латинська буква "с", обведена колом (зображення символу не наводиться); ім'я особи, яка має авторське право; рік першої публікації твору.

Знак охорони авторського права проставляється на оригіналі кожного примірника твору. Якщо твір опубліковано анонімно чи під псевдонімом (за винятком випадку, коли псевдонім однозначно ідентифікує автора), видавець твору (його ім'я чи це положення діє до того часу, поки автор твору не розкриє своє ім'я і не заявить про своє авторство. Суб'єкт авторського права для засвідчення авторства (авторського права) на оприлюднений чи не оприлюднений твір, факту і дати опублікування твору або говірок, що стосуються права автора на твір, у будь-який час протягом строку охорони авторського права може зареєструвати своє авторське право у відповідних державних реєстрах.

Державна реєстрація авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір, здійснюється установою відповідно до затвердженого Кабінетом Міністрів України порядку. Установа складає і періодично видає каталоги всіх державних реєстрацій.

За підготовку установою до державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір, сплачуються збори, розміри яких визначаються Кабінетом Міністрів України.

Про реєстрацію авторського права на твір Установою видається свідоцтво. За видачу свідоцтва сплачується державне мито, кошти від сплати якого перераховуються до Державного бюджету України. Розмір і порядок сплати державного мита за видачу свідоцтва визначаються законодавством.

Особа, яка володіє матеріальним об'єктом, в якому втілено (виражено) твір, не може перешкоджати особі, яка має авторське право, на його реєстрацію.

Запитання для самоперевірки

1. Назвіть об'єкти авторського права.
2. Які об'єкти не охороняються законом авторського права?
3. Що не є об'єктом авторського права?

Тема 4. Співавторство

Співавторами є особи, спільною творчою працею яких створено твір. Авторське право на твір, створений у співавторстві, належить усім співавторам, незалежно від того, чи він є одним нерозривним цілим чи складається з частин, кожна з яких має самостійне значення. Відносини між співавторами визначаються угодою, укладеною між ними. Право опублікування та іншого використання твору в цілому належить усім співавторам.

- Якщо твір, створений у співавторстві, утворює одне нерозривне ціле, то жоден із співавторів не може без достатніх підстав відмовити іншим у дозволі на опублікування, інше використання або зміну твору.

- У разі порушення спільного авторського права кожен співавтор може доводити своє право в судовому порядку.

- Якщо твір, створений у співавторстві, складається з частин, кожна з яких має самостійне значення, то кожен із співавторів має право використовувати створену ним частину твору на власний розсуд, якщо інше не передбачено угодою між співавторами.

- Співавторством є також авторське право на інтерв'ю. Співавторами інтерв'ю є особа, яка дала інтерв'ю, та особа, яка його взяла.

- Опублікування запису інтерв'ю допускається лише за згодою особи, яка дала інтерв'ю.

- Винагорода за використання твору належить співавторам у рівних частках, якщо угодою між ними не передбачається інше.

Запитання для самоперевірки

1. Назвіть суб'єктів авторського права.
2. Які права у іноземців і осіб без громадянства?
3. На які об'єкти поширюється закон авторського права?

Тема 5. Авторське право на службові твори

- Авторське особисте немайнове право на службовий твір належить його автору.
- Виключне майнове право на службовий твір належить роботодавцю, якщо інше не передбачено трудовим договором (контрактом) і (або) цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем.
- За створення і використання службового твору автору належить авторська винагорода, розмір і порядок виплати якої встановлюються трудовим договором (контрактом) або цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем.

1. Авторське право на аудіовізуальний твір

1. Авторами аудіовізуального твору є:

- а) режисер-постановник;
- б) автор сценарію або текстів, діалогів;
- в) автор спеціально створеного для аудіовізуального музичного твору з текстом або без нього;
- г) художник-постановник;
- д) оператор-постановник.

Одна і та ж фізична особа може суміщати дві або більше із наведених у цій частині авторських функцій.

2. Якщо інше не передбачено в договорі про створення аудіовізуального твору, автори, які зробили внесок або зобов'язалися зробити внесок у створення аудіовізуального твору і передали майнові права організації, що здійснює виробництво аудіовізуального твору, або продюсеру аудіовізуального твору, не мають права заперечувати проти виконання цього твору, його відтворення, розповсюдження, публічного показу, публічної демонстрації, публічного сповіщення, а також субтитрування і дублювання його тексту, крім права на окреме публічне виконання музичних творів, включених до аудіовізуального твору. За оприлюднення і кожне публічне виконання, показ, демонстрацію чи сповіщення аудіовізуального твору, можливість його здавати у майновий найм або комерційний прокат, його примірників за всіма авторами аудіовізуального твору зберігається право на справедливую винагороду, що розподіляється і виплачується організаціями колективного управління або іншим способом.

3. За авторами, твори яких увійшли як складова частина до аудіовізуального твору (як до теперішніх, так і до створених у процесі роботи над аудіовізуальним твором), зберігається авторське право для кожного за його твір, і вони можуть самостійно використовувати це право незалежно від аудіовізуального твору в цілому, якщо договором з організацією, що здійснює виробництво аудіовізуального твору, або з продюсером аудіовізуального твору не передбачено інше.

2. Авторське право на комп'ютерні програми

Комп'ютерні програми охороняються як літературні твори. Така охорона поширюється на комп'ютерні програми незалежно від способу чи форми їх вираження.

3. Авторське право на збірники й інші складені твори

1. Автору збірника та інших складених творів (розпоряднику) належить авторське право на здійснені ним підбір і розташування творів та інших даних, що є результатом творчої праці (упорядкування).

Упорядник збірки користується авторським правом за умови дотримання ним прав авторів кожного з творів, включених до складеного твору.

Автори творів, включених до складеного твору, мають право використовувати свої твори незалежно від складеного твору, якщо інше не передбачено авторським договором з розпорядником збірника.

Авторське право розпорядника збірника не перешкоджає іншим особам здійснювати самостійний підбір або розташування тих самих творів або інших даних для створення своїх творів.

Передбачена цією частиною правова охорона баз даних не поширюється на ті самі дані чи інформацію і не зачіпає будь-яке авторське право, яке відноситься до самих даних або інформації, які містяться у базі даних.

2. Видавцям енциклопедій, енциклопедичних словників, періодичних збірників, збірників наукових праць, газет, журналів та / інших періодичних видань належать виключні права на використання таких видань у цілому. Видавець має право при будь-якому використанні таких видань зазначати в них своє ім'я або вимагати такої вказівки.

Автори творів, включених до таких видань, зберігають виключні права на використання своїх творів незалежно від видання в цілому, якщо інше не передбачено авторським договором.

4. Авторське право перекладачів і авторів інших похідних творів

1. Перекладачам і авторам інших похідних творів належить авторське право на здійснені ними переклад, адаптацію, аранжування або іншу переробку.

Перекладачі-автори інших похідних творів користуються авторським правом на створений ними твір за умови дотримання ними прав автора, твір якого переводився, адаптувався, аранжувався або піддавався іншому переробленню.

2. Авторське право на твори, створені у співавторстві, діє протягом життя співавторів і 70 років після смерті останнього співавтора.

3. У разі, коли весь твір публікується (оприлюднюється) не водночас, а послідовно у часі томами, частинами, випусками, серіями тощо, строк дії авторського права визначається окремо для кожної опублікованої (оприлюдненої) частини твору.

4. Авторське право на твори посмертно реабілітованих авторів діє протягом 70 років після їх реабілітації.

5. Авторське право на твір, уперше опублікований протягом 30 років після смерті автора, діє протягом 70 років від дати його правомірного опублікування.

6. Будь-яка особа, яка після закінчення строку охорони авторського права по відношенню до неоприлюдненого твору вперше його оприлюднює, користується захистом, що є рівноцінним захисту майнових прав автора. Строк охорони цих прав – 25 років від часу, коли твір був вперше оприлюднений.

7. Строк дії авторського права після смерті автора і строки, встановлені частинами третьою - сьомою цієї статті, починаються від дня смерті автора або з дня настання подій, передбачених у зазначених частинах, але вступає в дію з 1 січня року, наступного за роком смерті, чи роком, в якому мали місце зазначені події.

8. Особисті немайнові права автора, передбачені статтею 14 цього Закону, охороняються безстроково.

5. Перехід авторського права у спадщину

1. Майнові права авторів та інших осіб, які мають виключне авторське право, переходять у спадщину. Не переходять у спадок особисті немайнові права автора.

2. Спадкоємці мають право захищати авторство на твір і протидіяти перекрученню, спотворенню чи іншій зміні твору, а також будь-якому іншому посяганню на твір, що може зашкодити честі та репутації автора.

6. Перехід творів у суспільне надбання

1. Закінчення строку дії авторського права на твори означає їх перехід у суспільне надбання.

2. Твори, які стали суспільним надбанням, можуть вільно, без виплати авторської винагороди, використовуватися будь-якою особою, за умови дотримання особистих немайнових прав автора, передбачених статтею 14 цього Закону.

3. Кабінет Міністрів України може встановлювати спеціальні відрахування до фондів творчих спілок України за використання на території України творів, які стали суспільним надбанням.

7. Передача (відчуження) майнових прав суб'єктів авторського права

Автор (чи інша особа, яка має авторське право) може передати свої майнові права, зазначені у статті 15 цього Закону, будь-якій іншій особі повністю або частково. Передача майнових прав автора (чи іншої особи, яка має авторське право) оформляється авторським договором.

Майнові права, що передаються за авторським договором, мають бути у ньому визначені. Майнові права, не зазначені в авторському договорі як відчужувані, вважаються не переданими.

Запитання для самоперевірки

1. Дайте поняття службового твору.
2. Чи охороняються комп'ютерні програми авторським правом?
3. Які існують строки дії у авторського права?

Тема 6. Суміжні права суб'єктів і об'єктів суміжних прав

Об'єктами суміжних прав, незалежно від призначення, змісту, оцінки, способу і форми вираження, є:

- виконання літературних, драматичних, музичних, музично-драматичних, хореографічних, фольклорних та інших творів;
- фонограми, відеограми;
- передачі (програми) організацій мовлення.

1. Суб'єкти суміжних прав

1. Суб'єктами суміжних прав є:

- виконавці творів, їх спадкоємці та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо виконань;
- виробники фонограм, їх спадкоємці (правонаступники) та особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо фонограм;
- виробники відеограм, їх спадкоємці (правонаступники) і особи, яким на законних підставах передано суміжні майнові права щодо відеограм;
- організації мовлення та їхні правонаступники.

Винагорода розподіляється відповідною організацією колективного управління у таких пропорціях: виконавцям - 50 відсотків, виробникам фонограм (відеограм) - 50 відсотків.

2. Розмір винагороди за використання фонограм (відеограм), зазначених у частині першій цієї статті, порядок та умови її виплати визначаються Кабінетом Міністрів України.

3. Особи, які використовують фонограми, відеограми чи їх примірники, повинні надавати організаціям, зазначеним у частині другій цієї статті, точні відомості щодо використання, та обхідні для збирання і розподілу винагороди.

2. Термін дії суміжних прав

1. Майнові права виконавців охороняються протягом 50 років від дати першого запису виконання.

Особисті немайнові права виконавців, передбачені ч. 1. ст. 38 цього Закону, охороняються безстроково.

2. Права виробників фонограм і відеограм охороняються протягом 50 років від дати першого опублікування фонограми (відеограми) або їх першого звукозапису (відеозапису), якщо фонограма (відеограма) не була опублікована протягом зазначеного часу.

3. Організації мовлення користуються наданими цим Законом правами протягом 50 років від дати першого публічного сповіщення передачі.

4. Закінчення термінів захисту суміжних прав настає 1 січня року, наступного за роком, в якому закінчилися передбачені цією статтею строки захисту.

5. До спадкоємців виконавців і правонаступників виробників фонограм і відеограм та організацій мовлення переходить право дозволяти чи забороняти використання виконань, фонограм, відеограм, публічні сповіщення, а також право на отримання винагороди у межах встановленого цією статтею строку.

Тема 7. Управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав

Способи управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав.

Суб'єкти авторського права і суміжних прав можуть управляти своїми правами:

- а) особисто;
- б) через свого повіреного;
- в) через організацію колективного управління.

Забезпечення колективного управління майновими правами

1. Суб'єкти авторського права і суміжних прав можуть доручати управління своїми майновими правами організаціям колективного управління.

2. Організації колективного управління створюються суб'єктами авторського права і суміжних прав і мають статус юридичної особи відповідно до закону.

3. Допускається утворення окремих організацій, які управляють певними категоріями майнових прав певних категорій суб'єктів авторського права і суміжних прав, або організацій, які управляють різними майновими правами в інтересах різних категорій суб'єктів авторського права і суміжних прав.

4. Особи, які використовують такі об'єкти, як твори, виконання, програми мовлення, примірники фонограм (відеограм), зобов'язані надавати організаціям колективного управління точний перелік використаних творів, виконань, примірників фонограм (відеограм), програм мовлення разом із документально підтвердженими даними про одержані прибутки від їх використання та повинні виплачувати організаціям колективного управління винагороду в передбачений термін і в обумовленому розмірі.

5. Суб'єкти авторського права і суміжних прав можуть також доручати управління своїми майновими правами на колективній основі відповідним

державним організаціям, установчі документи яких передбачають здійснення таких функцій; суміжних прав або факт наявності дій, що створюють загрозу порушення цих прав; вимагати від осіб, які порушують авторське право або суміжні права позивача, інформацію про третіх осіб, задіяних у виробництві та розповсюдженні контрафактних примірників творів та об'єктів суміжних прав.

При визначенні розмірів збитків, що підлягають відшкодуванню особі, права якої порушено, а також для відшкодування моральної (немайнової) шкоди суд зобов'язаний виходити із суті порушення, майнової і моральної шкоди, завданої особі, яка має авторське право або суміжні права, а також з можливого доходу, який могла б одержати ця особа. У розмір збитків, завданих особі, права якої порушено, додатково можуть бути включені судові витрати, понесені цією особою, а також витрати, пов'язані з оплатою допомоги адвоката.

При визначенні компенсації, яка має бути виплачена замість відшкодування збитків або стягнення доходу, суд зобов'язаний у встановлених пунктом "г" цієї частини межах визначити розмір компенсації, враховуючи обсяг порушення або наміри відповідача.

Суд може постановити рішення про накладення на порушника штрафу у розмірі 10 відсотків суми, присудженої судом на користь позивача. Сума штрафів передається у встановленому порядку до Державного бюджету України.

Суд може прийняти рішення про вилучення чи конфіскацію всіх контрафактних примірників творів, фонограм, відеограм чи програм мовлення, відносно до яких встановлено, що вони були виготовлені або розповсюджені з порушенням авторського права або суміжних прав, а також засобів обходу технічних засобів захисту. Це стосується також усіх кліше, матриць, форм, оригіналів, магнітних стрічок, фотонегативів та інших предметів, за допомогою яких відтворюються примірники творів, фонограм, відеограм, програм мовлення, а також матеріалів і обладнання, що використовуються для їх відтворення і для виготовлення засобів обходу технічних засобів захисту.

За рішенням суду вилучені контрафактні примірники творів (у тому числі комп'ютерні програми і бази даних), фонограм, відеограм, програм мовлення на вимогу особи, яка є суб'єктом авторського права або суміжних прав і права якої порушено, можуть бути передані цій особі. Якщо ця особа не вимагає такої передачі, то контрафактні примірники підлягають знищенню, а матеріали і обладнання, що використовувалися для відтворення контрафактних примірників, підлягають відчуженню із перерахуванням виручених коштів до Державного бюджету України.

Розділ 3. ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

Тема 1. Поняття і зміст терміна «промислова власність»

Термін "промислова власність" вперше був ужитий у ст. 1 Паризької конвенції про охорону промислової власності (1883 рік). Він охоплює широке коло об'єктів: винаходи (нові технічні рішення), корисні моделі, промислові зразки (дизайн промислових виробів), символи чи позначення, які проставляються на промислових виробках (товарні знаки) або використовуються при наданні послуг (знаки обслуговування), найменування фірм, зазначення місць походження товарів, виробничі секрети, захист від недобросовісної конкуренції тощо.

Промислова власність – один із видів інтелектуальної власності, її складова частина, яка полягає у творчій науково-технічній діяльності. Термін "промислова власність" використовують у зв'язку з тим, що об'єкти інтелектуальної власності з погляду промислової придатності оцінюються під кутом зору ергономічності, ефективності, прибутковості під час використання у виробництві. Водночас до складу промислової власності входять об'єкти, що безпосередньо стосуються не лише виробничої (винаходи, корисні моделі, промислові зразки тощо), а й комерційної (знаки для товарів і послуг, фірмові найменування, географічні зазначення тощо) сфер.

Отже, промислову власність можна визначити як результати науково-технічної творчості, які можуть бути використані для суспільства у будь-якій доцільній діяльності людей.

Термін "промислова власність" – досить умовний і застосовується щодо винаходів, корисних моделей, промислових зразків, знаків для товарів і послуг, фірмових найменувань, географічних зазначень походження товарів, раціоналізаторських пропозицій тощо, які, на відміну від результатів матеріального виробництва, втілюють в описах, розрахунках, кресленнях, послугах тощо і можуть бути тиражовані та передані у промислове виробництво.

Промислова власність у сучасному розумінні для фахівців, обізнаних щодо сфери інтелектуальної власності, — це складова інтелектуальної власності, яка стосується творинь людського розуму. Цей самий термін "промислова власність" застосовується для позначення рухомої й нерухомої матеріальної власності, яка використовується в процесі промислового виробництва (будівель, споруд, обладнання тощо). За таких умов фахівці й науковці різних галузей, різних спеціальностей по-різному

тлумачать поняття "промислова власність", що іноді призводить до непорозуміння й плутанини.

Оскільки все, що належить промисловості, можна називати промисловою власністю або власністю промисловості, власність, що створюється інтелектуальною діяльністю та відтворюється в промисловому виробництві, мабуть, повинна була б мати більш коректну назву, бо існує і промислова не інтелектуальна власність, але термін "промислова власність", втім, як і термін "інтелектуальна власність", широко застосовується поза рамками закону не лише в побуті, а й у літературі. Вони лаконічні й зручні у застосуванні.

Отже, поняття "промислова власність" у сучасному сенсі — це складова інтелектуальної власності, що стосується творінь людського розуму.

Право промислової власності — це сукупність норм, що регулюють майнові й особисті немайнові відносини, які виникають у процесі створення, оформлення та використання результатів науково-технічної творчості, забезпечують правовий режим використання цих об'єктів і захист прав авторів і патентовласників.

Запитання для самоперевірки

1. Порівняйте поняття «промислова власність» і «право промислової власності».
2. Історія виникнення поняття «промислова власність».

Тема 2. Співвідношення права промислової власності й авторського права

Право промислової власності разом із авторським правом і суміжними правами утворюють систему права інтелектуальної власності. Однак ці дві підгалузі мають низку істотних відмінностей:

Авторське право і суміжні права захищають зовнішнє вираження творчості, тобто конкретну форму вираження твору. Право промислової власності захищає форму реалізації ідеї. Наприклад, якщо ви винайшли новий спосіб приготування продукту, і ваш спосіб є патентоздатним, ви маєте право отримати патент на цей спосіб. При цьому право промислової власності охоронятиме сам спосіб – ви зможете подати судовий позов на будь-кого, хто використовує запатентований вами спосіб, а авторське право охоронятиме текст вашого патенту або текст буклету із описом

цього способу. Якщо цей спосіб ви розробили у співавторстві з вашим колегою по роботі, але текст буклету писали лише ви самі — авторське право дозволить вам заборонити колезі використовувати написаний вами текст буклету попри те, що він може бути одним із власників патенту.

Більшість об'єктів промислової власності потребують реєстрації у країні, де зацікавлена особа прагне отримати правовий захист, для того щоб особа, якій належать права на ці об'єкти, могла захищати свої інтереси, посилаючись на положення національного законодавства. Авторське право не потребує виконання жодних формальностей збоку зацікавленої особи для того, аби його об'єкти отримали юридичний захист збоку держави. Це, однак, не означає, що об'єкти авторського права не можуть реєструватись на добровільних засадах із метою спростити процес доведення авторства у суді.

Незважаючи на наведені вище відмінності, авторське право, суміжні права і право промислової власності оперують спільними термінами (авторство, новизна, заборона несанкціонованого використання та ін.) і мають спільні механізми реалізації і захисту прав.

За Паризькою конвенцією про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р., до якої приєдналася Україна, до об'єктів промислової власності належать винаходи, загальнокорисні зразки, промислові рисунки і моделі, фабричні й товарні знаки, знаки обслуговування, фірмове найменування і вказівки про місце походження або найменування місця походження, а також запобігання недобросовісній конкуренції.

У цьому переліку не йдеться про раціоналізаторські пропозиції, секрети виробництва (ноу-хау), селекційні досягнення тощо. Проте у п. 3 ст. 1 цієї Конвенції уточнюється, що об'єктами промисловості можуть бути усі продукти, як вироблювані, так й природного походження.

Відповідно до чинного законодавства України про промислову власність, до цієї групи об'єктів інтелектуальної власності належать: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, нерозкрита інформація, у тому числі секрети виробництва (ноу-хау), селекційні досягнення, раціоналізаторські пропозиції.

До джерел права промислової власності належить: Конституція України (статті 41, 54), ЦКУ(глави 38–46), Закони України від 15 грудня 1993 р. "Про охорону прав на винаходи і корисні моделі" (в редакції Закону від 1 червня 2000 р.), від 15 грудня 1993 р. "Про охорону прав на промислові зразки", від 15 грудня 1993 р. "Про охорону прав на знаки для товарів та послуг" (в редакції Закону від 17 січня 2002 р.), від 21 квітня 1993 р. "Про охорону прав на сорти рослин" (в редакції Закону від 17 січня 2002 р.), міжнародні угоди, до яких приєдналася Україна – Паризька

конвенція про охорону промислової власності 1883 р., Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків 1891 р. та ін.

Запитання для самоперевірки

1. Порівняйте право промислової власності з авторським правом відносно об'єктів і суб'єктів.

2. Якими нормативними актами здійснюється правова охорона промислової власності?

3. Назвіть органи управління у сфері захисту промислової власності.

Тема 3. Патентне право

1. Поняття, предмет і метод патентного права

Патентне право є однією з найважливіших частин права інтелектуальної власності в Україні. З огляду теорії права, патентне право – це один з інститутів права інтелектуальної власності. Якщо авторське і суміжне право здійснюють правове регулювання щодо так званої духовної творчості суб'єктів, то патентне спрямоване на правове регулювання у сфері науково-технічної творчості, художнього конструювання, селекційних досягнень. У радянський період патентне право цілком справедливо називали винахідницьким правом.

Отже, патентне право – це сукупність норм, що регулюють правовідносини у сфері інтелектуальної технічної творчості певних суб'єктів (винахідників, авторів та ін.) у зв'язку зі створенням, використанням і правовою охороною визначених законодавством об'єктів (винаходів, корисних моделей та ін.).

Фахівці у галузі патентних відносин визначають патентне право в об'єктивному та суб'єктивному сенсах. В об'єктивному розумінні патентне право – це сукупність норм, що регулюють майнові й особисті немайнові відносини, які виникають у зв'язку зі створенням, використанням і охороною певних об'єктів як результатів науково-технічної діяльності, художнього конструювання, селекційних досягнень. У суб'єктивному розумінні патентне право – це сукупність майнових і особистих немайнових прав, які належать конкретному суб'єкту, у зв'язку зі створенням ним конкретного об'єкта (який є результатом його науково-технічної творчості), що має бути запатентований, або вже запатентований згідно з чинним законодавством України або міжнародним патентним законодавством.

З урахуванням наданих вище визначень патентного права можна виділити його предмет (тобто певні суспільні відносини, на які спрямовано правове регулювання), яким є майнові та особисті немайнові правовідносини, що пов'язані зі створенням, використанням і охороною об'єктів як результату науково-технічної творчості, художнього конструювання та селекційних досягнень певних суб'єктів-творців. Сукупність двох видів прав, майнових та особистих немайнових, складає зміст права інтелектуальної власності відповідних суб'єктів на створені ними об'єкти.

Метод правового регулювання – це сукупність заходів юридичного впливу на певні суспільні відносини. Для патентного права, як правило, використовується цивільно-правовий (диспозитивний) метод регулювання відносин на підставі юридичної рівності сторін при їх свobodному волевиявленні. Але у певних випадках патентному праву притаманний також адміністративно-правовий (імперативний) метод регулювання відносин, оснований на ієрархічному підпорядкуванні власному суб'єкту (наприклад відносини між державним патентним відомством і заявником).

2. Принципи, функції і значення патентного права

Принципи патентного права – це відправні ідеї, що знайшли своє втілення у патентно-правових нормах.

До основних принципів патентного права, які є базою для правового регулювання у сфері патентних правовідносин, належать:

- принцип патентоздатності певних об'єктів (означає, що кожний з об'єктів патентного права має відповідати умовам патентоздатності, що визначені законодавством);

- принцип визнання за патентовласником виключного права на запатентований об'єкт (означає, що тільки власник патенту має виключне право на використання певного об'єкта, надання дозволу на використання його третіми особами, на заборону щодо використання об'єкта без дозволу);

- принцип національного режиму означає, що зарубіжні суб'єкти мають такі самі права, як громадяни України, у випадках реалізації патентних правовідносин);

- принцип територіальної дії прав на об'єкти патентного права (означає, що зареєстроване право на об'єкт в одній державі не буде мати правової охорони у будь-якій іншій, поки зацікавлений суб'єкт не отримує охоронний документ іншої держави або міжнародний охоронний документ);

- принцип реєстрації щодо виникнення прав на об'єкти патентного права (означає, що права інтелектуальної власності на будь-який об'єкт патентного права виникають тільки після проходження відповідної реєстраційної процедури (патентування), що встановлена патентним законодавством і завершується видачою охоронного документа – патенту);

- принцип визнання і охорони не тільки права патентовласників, але й дійсних творців об'єктів патентного права (це означає, що за творцем об'єкта у будь-якому випадку закріплені певні особисті немайнові права, якщо інші суб'єкти отримують майнові права на патент або є патентовласниками);

- принцип дотримання балансу інтересів суб'єктів патентного права, з одного боку, та суспільства – з іншого (цей принцип виявляється, зокрема, у обмеженні строку дії майнових прав на патент, у обов'язку власника патенту сумлінно використовувати свої права, у обмеженні патентних прав в інтересах суспільства шляхом видачі примусової ліцензії тощо).

Патентне право як інститут права інтелектуальної власності виконує дві основні функції, які притаманні правовим нормам. Це охоронна функція, а у цьому контексті функція патентного захисту, тобто захисту прав творців об'єктів патентного права, а також інших правовласників у цій сфері. Друга функція – регулятивна, яка спрямована на регулювання суспільних відносин, що виникають з приводу створення і використання об'єктів патентного права.

На сучасному етапі розвитку суспільства велике значення патентного права полягає в тому, що патентна охорона, яка створена у державі, позитивно впливає на активізацію технічної творчості, стимулює винахідництво, а у кінцевому результаті – сприяє технічному та суспільному прогресу.

3. Нормативно-правові джерела патентного права в Україні

Нормативно-правові джерела – це нормативно-правові акти, що складають правове забезпечення патентного права в Україні. До них відносять певні закони і підзаконні нормативні акти, які входять до патентного законодавства.

Серед джерел патентного права у першу чергу слід визначити Конституцію України, де у ст. 54 гарантується свобода творчої діяльності та право на її охорону, а у ч. 1 ст. 41 визначається, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Основним нормативним кодифікованим джерелом у сфері патентних відносин слід визначити ЦКУ, де цим відносинам у книзі 4 присвячені 39 і 41 глави. У Господарському кодексі України (далі ГКУ) визначається правовий режим певних об'єктів патентного права, що використовується у господарській діяльності (ст. 156 ГКУ). Відповідальність за порушення у сфері патентних відносин визначається Кримінальним кодексом України і Кодексом України про адміністративні правопорушення.

Окрім кодифікованих джерел у патентне законодавство входять спеціальні закони, а саме, Закони України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» від 15 грудня 1993 р., «Про охорону прав на промислові зразки» від 15 грудня 1993 р., «Про охорону прав на сорти рослин» від 15 грудня 1993 р., «Про племінне тваринництво» від 21 грудня 1994 р., «Про бджільництво» від 22 лютого 2000 р., «Про державну таємницю» від 21 січня 1994 р. та інші.

У сфері регулювання патентних відносин важливими є підзаконні нормативні акти, до яких відносять певні правила, порядки, інструкції, що визначають правила складання заявок на видачу патентів на об'єкти патентного права, порядки оплати зборів за підтримання дії патенту тощо. Значення цих джерел полягає у тому, що вони конкретизують положення законів, пояснюють порядок їх застосування. Деякі з них, наприклад, «Порядок сплати зборів за дії, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності», затверджений постановою Кабінету міністрів України від 23.12.2004 р. № 1716; «Правила складання і подання заявки на винахід і заявки на корисну модель», затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 22.01.2001 р.

№ 12; «Правила складання і подання заявки на промисловий зразок», затверджені наказом Міністерства і науки України від 18.02.2002 р. № 110 тощо.

Як зазначалося, правове регулювання щодо результатів науково-технічної творчості на міжнародному рівні здійснює Паризька конвенція про охорону промислової власності від 1883 року, яка була першим міжнародним договором, спрямованим на надання допомоги винахідникам щодо отримання правової охорони для своїх творінь в інших країнах, спираючись на принцип національного режиму охорони їхніх прав. Крім цього принципу, у Конвенції вперше були запроваджені інші принципи патентного захисту, на яких ґрунтуються патентні правовідносини у сучасному світі як на міжнародному, так і на національному рівнях.

4. Об'єкти патентного права

Об'єкти патентного права – це результат науково-технічної творчої діяльності, художнього конструювання і селекційних досягнень певних суб'єктів (винахідників, авторів та інших), що охороняється законодавством України у зв'язку з наявністю у цих суб'єктів сукупності певних майнових та особистих немайнових прав.

Серед повного переліку об'єктів права інтелектуальної власності, що визначається ст. 420 ЦКУ, можна виділити об'єкти саме патентного права. Отже, до них відносяться: винаходи, корисні моделі (як результат науково-технічної творчості), промислові зразки (як результат художнього конструювання), право власності на які засвідчується патентом згідно з ч. 1 ст. 462 ЦКУ, а також сорти рослин, породи тварин (так звані селекційні досягнення), майнові права на які засвідчуються патентом згідно з ч. 1 ст. 488 ЦКУ.

У системі права інтелектуальної власності об'єкти патентного права є частиною права промислової власності поряд з іншими об'єктами, такими, як торгова марка, товарний знак, географічні зазначення походження товарів, комерційні найменування, компонування інтегральних мікросхем, раціоналізаторські пропозиції, науково-технічна інформація. Однак ці об'єкти слід відрізнити від об'єктів патентного права, оскільки процес їх створення, безперечно, творчий, але (на думку фахівців цієї сфери) такий, що не має науково-технічного змісту (тобто рівень творчості не є винахідницьким), до того ж, право власності на них не засвідчується патентом. Тобто зазначені об'єкти права промислової власності не можуть бути запатентовані, тому що не мають патентоздатності (тобто умов правової охорони окремого об'єкта), яка притаманна об'єктам патентного права. Умовами патентоздатності є новизна (відрізнення від інших видів сортів рослин або порід тварин), винахідницький рівень, промислова придатність.

Таким чином, об'єкти патентного права – це результати науково-технічної творчої діяльності, художнього конструювання та селекційних досягнень їхніх творців (суб'єктів), при цьому об'єкти патентного права володіють певною патентоздатністю, та за цією умовою мають бути запатентовані згідно із законодавством, яке передбачає для цих об'єктів охоронний документ – патент.

Об'єкти патентного права доцільно поділяти на дві групи – за критерієм відрізнення за правовим режимом: 1) об'єкти науково-технічних досягнень і художнього конструювання – винаходи, корисні моделі,

промислові зразки; 2) об'єкти селекційних досягнень – сорти рослин, породи тварин.

5. Суб'єкти патентного права

Суб'єктами права є учасники будь-яких правовідносин, тобто фізичні або юридичні особи, які мають певні права і здатні нести юридичні обов'язки. У цьому контексті необхідно визначити суб'єктивний склад учасників особистих немайнових і майнових правовідносин у сфері науково-технічної (селекційної) творчої діяльності.

Суб'єкти права інтелектуальної власності у цілому визначаються ст. 421 ГКУ, ними є : творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник й інші) та інші особи, яким належать особисті немайнові й (або) майнові права на об'єкт інтелектуальної власності.

Суб'єктами ж патентного права (тобто власниками патенту) на винахід, корисну модель і промисловий зразок, згідно зі ст. 463 ЦКУ, є дві групи осіб: 1) винахідник (творець винаходу або корисної моделі), автор промислового зразка; 2) інші особи, які придбали право на об'єкти згідно з законом або договором.

Суб'єктами патентного права (тобто власниками патенту) на сорт рослин і породу тварин, згідно зі ст. 486 ЦКУ, є також дві групи осіб: 1) автор сорту рослин, автор породи тварин; 2) інші особи, що придбали майнові права інтелектуальної власності на об'єкти.

Таким чином, серед суб'єктів патентного права (власників патенту) можна виділити першу групу – це безпосередньо творці певних об'єктів, ними можуть бути тільки фізичні особи, а також другу групу осіб – це інші особи, що отримали майнові права на об'єкти патентного права за договором або законом, тобто це правонаступники. Серед них можуть бути як фізичні, так і юридичні особи. Так, згідно з ч.6 ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», власник патенту може передавати на підставі договору право власності на винахід (корисну модель) будь-якій особі, яка стає його правонаступником. Прикладом правонаступників за законом є, зокрема, спадкоємці творця.

Патентне законодавство встановлює, що творцями об'єктів можуть бути декілька осіб, тобто йдеться про співавторство. Отже, особи, які спільно створили об'єкт, мають однакові права на одержання патенту, якщо інше не передбачено угодою між ними.

До суб'єктів патентного права також належить роботодавець винахідника (ст. 9 «Закону України «Про охорону прав на винаходи і

корисні моделі») і роботодавець автора промислового зразка (ст. 8 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки»), оскільки, згідно з зазначеними нормами, має право на одержання патенту на відповідні об'єкти, якщо ці об'єкти створені винахідниками у зв'язку з виконанням службових обов'язків (тобто йдеться про службовий винахід, корисну модель чи промисловий зразок).

Серед суб'єктів патентного права законодавець визначає першокористувача, який має особливий правовий статус. Згідно зі ст. 470 ЦКУ – це будь-яка особа, яка до дати подання заявки або якщо заявлено пріоритет, до дати її пріоритету на винахід, корисну модель, промисловий зразок в інтересах своєї діяльності сумлінно використовувала об'єкт в Україні або здійснювала значну серйозну підготовку для того використання. Отже, така особа зберігає право на безоплатне продовження цього використання або на використання, яке передбачалося зазначеною підготовкою (право попереднього використання), але право на отримання патенту на відповідний об'єкт першокористувач втрачає, тому що цим правом користується особа, яка першою подала заявку або заявила пріоритет.

Суб'єктом патентного права може стати особа за рішенням суду. Відповідно до ч.1 ст. 30 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», суд може у передбачених законом випадках примусити власника патенту укласти із заінтересованою особою договір невиключеної ліцензії.

Держава також може виступати суб'єктом патентного права, зокрема, виходячи з інтересів суспільства і за умов надзвичайного стану, Кабінет Міністрів України має право дозволити використання винаходу (корисної моделі) визначеній ним особі без згоди власника патенту на умовах невиключної ліцензії з виплатою йому відповідної компенсації (ч. 3 ст. 30 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»).

Учасником патентних правовідносин визнається компетентний державний орган, який здійснює видачу патентів в Україні на винахід, корисну модель, промисловий зразок. Зараз таким органом є Державна служба інтелектуальної власності України, утворена відповідно до Указу Президента від 20 квітня 2011 року № 436/2011 «Про затвердження Положення про Державну службу інтелектуальної власності України». Державна служба є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра освіти і науки України. У Законі України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» Державна служба визначається як Установа. Заявки щодо видачі охоронних документів на сорт рослин і породи тварин

приймає інший компетентний орган державної влади – Міністерство аграрної політики України.

У патентних правовідносинах можуть брати участь представники у правах інтелектуальної власності – патентні повірені. Відповідно до Положення про представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.1994 року за № 545, патентний повірений надає юридичним і фізичним особам допомогу й послуги, пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності, представляє інтереси зазначених осіб у Державній службі інтелектуальної власності та установах, що належать до сфери її управління, а також у судових органах, кредитних установах, у відносинах з іншими фізичними і юридичними особами. Згідно з Положенням патентний повірений має бути громадянином України, постійно проживати в Україні, мати повну вищу освіту, а також повну вищу освіту у сфері інтелектуальної власності, мати не менш як п'ятирічний досвід практичної роботи у сфері охорони інтелектуальної власності, скласти кваліфікаційні екзамени, пройти атестацію та отримати свідоцтво про право займатися діяльністю патентного повіреного.

Стосовно суб'єктів патентного права у певних випадках вживається термін «заявник». Згідно з патентним законодавством заявник – це особа, яка подала заявку про видачу патенту чи набула прав заявника в іншому, встановленому законом, порядку.

6. Зміст права інтелектуальної власності у сфері патентних відносин

Зміст права інтелектуальної власності складають особисті немайнові права та майнові права, які належать суб'єктам патентного права. Особисті немайнові права суб'єктів права інтелектуальної власності у цілому визначаються у ч.1 ст. 423 ЦКУ, а саме: 1) право на визнання людини творцем (автором, виконавцем, винахідником тощо) об'єкта права інтелектуальної власності; 2) право перешкоджати будь-якому посягання на право інтелектуальної власності, здатному завдати шкоди честі чи репутації творця об'єкта права інтелектуальної власності; 3) інші особисті немайнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Частинами 3,4 ст. 423 ЦКУ також визначається, що особисті немайнові права не залежать від майнових прав і не можуть відчужуватися (передаватися), за винятками, встановленими законом.

Особисті немайнові права суб'єктів саме патентного права (винахідників, авторів) виходять зі змісту ст. 423 ЦКУ. Тобто для цих суб'єктів визначається право авторства, а це означає, що творець об'єкта патентного права, який подає заявку щодо отримання патенту на нього, має право вимагати визнання себе єдиним творцем певного об'єкта. З цього приводу в ч. 5 ст. 8 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» зазначається, що винахіднику належить право авторства, яке є невід'ємним особистим правом і охороняється безстроково. Аналогічне положення закріплено щодо промислового зразка в ч. 4 ст. 7 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки». Також згідно з ч. 5 ст. 8 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» винахідник має право на присвоєння свого імені створеному ним винаходу (корисній моделі). Згідно з ч. 6 ст. 12 цього ж Закону винахідник має право вимагати, щоб його не згадували як творця цього винаходу (корисної моделі) у будь-яких публікаціях Установи, яка здійснює патентування об'єкта, зокрема у відомостях про заявку чи патент. Аналогічне право має автор промислового зразка згідно з ч. 5 ст. 11 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки». Таким чином, творці об'єктів патентного права мають право на анонімність.

Майнові права суб'єктів на винахід, корисну модель, промисловий зразок прописані ст. 464 ЦКУ: право на використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка; виключне право дозволяти використання винаходу, корисної моделі, промислового зразка; виключне право перешкоджати неправомірному використанню винаходу, корисної моделі, промислового зразка, в тому числі забороняти таке використання; інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. Також у ч. 2 ст. 464 визначено, що майнові права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок належать володільцю відповідного патенту, якщо інше не встановлено договором чи законом.

Майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин, засвідчені патентом, визначаються ст. 487 ЦКУ: право на використання сорту рослин, породи тварин, придатних для поширення в Україні; виключне право дозволяти використання сорту рослин, породи тварин; виключне право перешкоджати неправомірному використанню сорту рослин, породи тварин, у тому числі забороняти таке використання. Згідно з ч. 2 ст. 487 ЦКУ майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породи тварин належать володільцю патенту, якщо інше не встановлено договором чи законом.

7. Патент як охоронний документ для суб'єктів патентного права

Термін «патент» походить від латинського слова «patere», що означає «класти на огляд» (тобто робити доступним для широкого загалу), а також від словосполучення «letterspatent» (у перекладі с лат. «відкрита грамота»), що у середньовіччі означало документ, виданий монархом на засвідчення того, що певна особа має виключні права або монополію на певний вид діяльності.

Нині в Україні діє патентна система охорони прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, породи тварин. Патентна система охорони відповідних об'єктів ґрунтується на тому, що само по собі створення об'єкта ще не тягне за собою виникнення прав інтелектуальної власності на нього, а надає лише право на патент. Зміст цього права полягає в тому, що особа (заявник) має право звернутися до компетентного державного органу, який видає патенти, з відповідною заявкою, вимагати розгляду цієї заявки щодо відповідності заявленого об'єкта встановленим у законі вимогам і в разі встановлення такої відповідності – видачі патенту на цей об'єкт. Патент – це техніко-юридичний документ, який визнає те чи інше досягнення об'єктом патентного права, визнає авторство на цей об'єкт (особисте немайнове право винахідника або автора), пріоритет і право інтелектуальної власності на зазначений об'єкт.

Міжнародно-правова практика знає багато різновидів патентів. Чинне патентне законодавство України також передбачає певні види патентів. Зокрема, Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» визначає такі патенти:

1) патент на винахід – різновид патенту, що видається за результатами кваліфікаційної експертизи заявки на винахід Установою;

2) деклараційний патент на винахід – різновид патенту, що видається за результатами формальної експертизи заявки на винахід Установою; деклараційний патент на корисну модель – різновид патенту, що видається за результатами формальної експертизи заявки на корисну модель Установою;

3) патент (деклараційний патент) на секретний винахід – різновид патенту, що видається на винахід, віднесений до державної таємниці; деклараційний патент на секретну корисну модель – різновид патенту, що видається на корисну модель, віднесену до державної таємниці.

Законом України «Про охорону прав на промислові зразки» встановлюється патент на промисловий зразок, що видається за результатами формальної експертизи Установою.

Законом України «Про охорону прав на сорти рослин» визначається патент як охоронний документ, що засвідчує пріоритет і майнове право інтелектуальної власності на сорт рослин. Немайнове ж право авторства на сорт рослин засвідчується не патентом, а свідоцтвом про авторство.

Щодо патентної охорони породи тварин як об'єкта, у ч.1 ст. 488 ЦКУ визначено, що майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин засвідчені патентом, є чинними з дати, наступної за датою їх державної реєстрації, за умови підтримання цих прав відповідно до закону. Однак Закон України «Про племінне тваринництво» не передбачає правової охорони породи тварин на підставі видачі патенту. Суб'єктам племінної справи видається племінне свідоцтво (сертифікат), хоча відповідно до ст. 25 Закону України «Про племінне тваринництво» селекційне досягнення в галузі племінного тваринництва визнається винаходом у встановленому законодавством порядку.

8. Строки патентної охорони особистих немайнових і майнових прав інтелектуальної власності

Особисті немайнові права суб'єктів патентного права, як це зазначено вище, засвідчуються патентом, а також зазначалося, що особисті немайнові права інтелектуальної власності на сорт рослин і породу тварин засвідчуються не патентом, а державною реєстрацією, за фактом якої видається авторське свідоцтво (п. 1 ч. 1 ст.485 ЦКУ). Згідно з ч. 1 ст. 425 ЦКУ особисті немайнові права інтелектуальної власності є чинними безстроково, якщо інше не встановлено законодавством або договором.

Строки охорони майнових прав (тобто строки дії відповідного патенту) для об'єктів патентного права законодавством встановлюються не однакові. Зокрема, у ст. 465 ЦКУ визначаються строки чинності майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок. А саме: майнові права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель промисловий зразок є чинними з дати, наступної за датою їх державної реєстрації, за умовою підтримання цих прав відповідно до закону; законом можуть бути встановлені умови тимчасової чинності майнових прав інтелектуальної власності на винахід до набрання ними чинності з датою їх державної реєстрації; строк чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на винахід спливає

через двадцять років, що відліковуються від дати подання заявки на винахід в установленому законом порядку.

Цей строк може бути продовжений в установленому законом порядку щодо винаходу, використання якого потребує спеціальних випробувань і офіційного дозволу; строк чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на корисну модель спливає через десять років від дати подання заявки на корисну модель в установленому законом порядку; строк чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на промисловий зразок спливає через п'ятнадцять років від дати подання заявки на промисловий зразок в установленому законом порядку.

Строки чинності патентної охорони визначені патентними законами. Зокрема, у ч. 4 ст. 6 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» прописано, що строк дії патенту на винахід становить 20 років від дати подання заявки до Установи. Строк деклараційного патенту на винахід становить 6 років від дати подання заявки до Установи. Строк дії деклараційного патенту на корисну модель – це 10 років від дати подання заявки до Установи. Також ч. 5 ст. 5 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» встановлюється, що строк дії патенту на промисловий зразок становить 10 років від дати подання заявки до Установи і продовжується Установою за клопотанням власника патенту, але не більш як на п'ять років. Що стосується охорони об'єктів, які відносяться до державної таємниці, то відповідно до ч. 4 ст. 6 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», строк дії патенту (деклараційного патенту) на секретний винахід і деклараційного патенту на корисну модель дорівнює строку засекречування винаходу (корисної моделі), але не може бути довше від визначеного Законом строку дії охорони патенту на винаходу (корисної моделі).

Статтею 466 ЦКУ передбачається дострокове припинення майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок за ініціативою особи, якій вони належать, якщо це не суперечить умовам договору, а також в інших випадках, передбачених законом.

У разі припинення чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок ці об'єкти можуть вільно і безоплатно використовуватися будь-якою особою за винятками, встановленими законом (ч. 1 ст. 467 ЦКУ). Якщо у зв'язку з достроковим припиненням чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на означені об'єкти завдано збитків особі, якій було надано дозвіл на їх використання, такі збитки відшкодовуються особою, яка надала зазначений дозвіл, якщо інше не встановлено договором чи законом.

Достроково припинені виключні права інтелектуальної власності на винахід, корисну модель, промисловий зразок можуть бути відновлені у порядку, встановленому законом, за заявою особи, якій ці права належали у момент їх припинення (ст. 468 ЦКУ).

Права інтелектуальної власності на винахід, промисловий зразок можуть бути визнані недійсними з підстав та у порядку, встановленому законом.

Строк чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин спливає через тридцять п'ять років, що відліковуються з 1 січня року, наступного за роком державної реєстрації цих прав(ч. 3 ст. 488 ЦКУ). Чинність виключних майнових прав на сорт рослин, породу тварин може бути припинена достроково або поновлена у випадках і у порядку, встановлених законом (ч. 4 ст. 488 ЦКУ).

9. Порядок патентування винаходу, корисної моделі, промислового зразка

З урахуванням світового досвіду патентних відносин можна виділити два способи видання патенту за заявкою – це явочна система патентування і перевірна система патентування. Для отримання патенту за явочною системою достатньо відповідності заявки формальним вимогам, тобто патент видається заявнику за результатами формальної експертизи. Згідно з патентним законодавством формальна експертиза (експертиза за формальними ознаками) – це експертиза, протягом якої встановлюється належність об'єкта до переліку об'єктів, що можуть бути визнані винаходами (корисними моделями), промисловими зразками. За перевіркою експертизою, тобто, так званою експертизою по суті, заявка на патент перевіряється компетентним державним органом не тільки на відповідність формальним вимогам. Згідно з законодавством експертиза по суті є кваліфікаційною експертизою, що встановлює відповідність винаходу умовам патентоздатності (новизні, винахідницькому рівню, промисловій придатності). Ця експертиза може провадитись тільки відносно заявки на винахід. У порівнянні з явочною системою перевірна більш надійна, її недоліком є достатньо тривалий час, необхідний для проведення експертизи і відносно високі витрати на отримання патенту. На сьогодні у більшості країн світу (у тому числі в Україні) використовується система «відкладеної» експертизи, що поєднує ознаки двох вище зазначених систем. Вона включає попередню експертизу заявки, етап формальної експертизи, а далі заявник вирішує, чи доцільно проводити експертизу по суті та нести фінансові витрати за неї. До того ж,

заявка публікується після закінчення етапу формальної експертизи (після закінчення 18 місяців), що надає можливості зацікавленим особам, окрім заявника, отримати свідчення про винахід. І якщо заявник прийме рішення не проводити кваліфікаційну експертизу поданої ним заявки на патент, цю експертизу Установа може провести за ініціативою інших зацікавлених осіб, які у результаті отримають патент на винахід.

Отже, порядок отримання патенту на винахід, деклараційного патенту на винахід (корисну модель) визначається Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисну модель» і Правилами складання і подання заявки на винахід і заявки на корисну модель. Як вже було зазначено у попередньому розділі, винахід – це технологічне (технічне) вирішення, що відповідає умовам патентоздатності. Корисна модель – це нове і промислово придатне виконання пристрою (ст. 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»). У ч. 1 ст. 6 названого Закону передбачаються умови правової охорони винаходу (корисної моделі), тобто об'єкт не повинен суперечити суспільним інтересам, принципам гуманності та моралі й відповідати умовам патентоздатності. Ч. 2 ст. 6 визначає, що об'єктом винаходу (корисної моделі) може бути: продукт (пристрій, речовина, штам мікроорганізму, культура клітин рослин і тварин тощо); процес (спосіб), а також нове застосування відомого продукту або процесу.

Порядок одержання патенту на винахід (корисну модель) визначається у розділі IV Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі». Для реалізації права на патент особа, яка бажає його отримати, повинна подати заявку до Державної служби інтелектуальної власності України (у Законі – Установа). Заявка складається українською мовою і повинна містити: заяву про видачу патенту на винахід чи деклараційного патенту на винахід (корисну модель); опис винаходу (корисної моделі), формулу винаходу (корисної моделі); креслення (якщо на них є посилання в описі); реферат. Детальні свідчення щодо складання заявки закріплені у ст. 12 означеного Закону та у вище означених Правилах.

Важливе правове значення має дата подання заявки на отримання патенту (деклараційного патенту), оскільки від цієї дати починає спливати строк чинності певного виду патенту та встановлюється пріоритет заявки. Згідно з ч. 1 ст. 13 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» датою подання заявки є дата одержання Установою матеріалів, що містять принаймні: заяву у довільній формі про видачу патенту (деклараційного патенту), викладену українською мовою; відомості про заявника та його адресу, викладені українською мовою; матеріал, що

справляє враження опису винаходу (корисної моделі), викладений українською мовою або іншою мовою. В останньому випадку для збереження дати подання заявки переклад цього матеріалу українською мовою повинен надійти до Установи протягом двох місяців від дати подання заявки.

Пріоритет – це важлива категорія патентного права, яка означає першість у поданні заявки. За загальним правилом пріоритет встановлюється за датою подання заявки до Установи. Порядок визначення пріоритету прописаний у ст. 15 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі».

Експертиза заявки має статус науково-технічної експертизи і складається з попередньої експертизи, формальної експертизи, а також, за заявкою стосовно патенту на винахід (секретний винахід), кваліфікаційної експертизи і проводиться закладом експертизи відповідно до законодавства і правил, встановлених на його основі Установою. Заклад експертизи, який здійснює інформаційну діяльність, необхідну для проведення експертизи заявок, і є центром міжнародного обміну виданнями відповідно до Конвенції про міжнародний обмін виданнями, прийнятої 3 грудня 1958 року Генеральною конференцією Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури. Кінцеві результати експертизи заявки, що не вважається відкликаною або не відкликана, відображаються в обґрунтованому висновку експертизи за заявкою, що набирає чинності після затвердження його Установою. На підставі такого висновку Установа приймає рішення про видачу патенту або провідмову видачі патенту. Рішення Установи надсилається заявнику. Більш детально дії заявника і Установи, пов'язані з експертизою, визначені у ст. 16 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі».

На підставі рішення про видачу патенту здійснюється державна реєстрація патенту, що визначається ст. 22 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі». Державна реєстрація полягає у внесенні відповідних відомостей до Реєстру, форма і порядок ведення якого визначаються Установою. Державна реєстрація патенту (деклараційного патенту) на винахід, деклараційного патенту на корисну модель здійснюється за наявності документів про сплату державного мита за його видачу і збору за публікації про видачу патенту. Зазначені мито і збір сплачуються після надходження до заявника рішення про видачу патенту. Якщо протягом трьох місяців від дати надходження до заявника рішення про видачу патенту документи про сплату державного мита і збору до Установи не надійшли, тоді державна реєстрація патенту не здійснюється, а заявка вважається відкликаною. Строк надходження

документів про сплату продовжується, але не більш ніж на шість місяців, якщо буде подано відповідне клопотання та сплачено збір за його подання. Цей строк, пропущений з поважних причин, може бути поновлений, якщо протягом шести місяців від його спливу буде також подано відповідне клопотання та сплачено збір за його подання. Після внесення до Реєстру відомостей про патент будь-яка особа має право ознайомитися з ними у порядку, що визначається Установою, і одержати відповідно до свого клопотання виписку з Реєстру щодо відомостей про певний патент, за умови сплати збору за подання цього клопотання. Ознайомлення з відомостями, внесеними до Реєстру щодо патенту (деклараційного патенту) на секретний винахід і деклараційного патенту на секретну корисну модель, здійснюється з дотриманням вимог Закону України «Про державну таємницю».

Одночасно з державною реєстрацією патенту (деклараційного патенту) на винахід чи деклараційного патенту на корисну модель Установа публікує у своєму офіційному бюлетені визначені у встановленому порядку відомості про видачу патенту (деклараційного патенту), що встановлюється ч. 1 ст. 23 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі».

Порядок видачі патенту (деклараційного патенту) встановлюється ст. 25 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі». Зокрема, у нормі прописано, що видача патенту здійснюється Установою у місячний строк після його державної реєстрації. Патент видається особі, яка має право на його одержання. Якщо право на одержання одного й того ж патенту мають кілька осіб (як правило – це співавтори), їм видається один патент. Деклараційний патент на винахід (корисну модель) видається під відповідальність його власника за відповідність винаходу (корисної моделі) умовам патентоздатності. Форма патенту і зміст зазначених у ньому відомостей визначаються Установою. До виданого патенту на вимогу його власника Установа вносить виправлення очевидних помилок з наступним повідомленням про це в офіційному бюлетені. У випадку втрати чи зіпсування патенту його власнику видається дублікат патенту у порядку, встановленому Установою. За видачу дублікату патенту сплачується збір.

Підстави припинення дії патенту визначаються ст. 32 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», а саме:

1) за власним бажанням власника патенту, який може у будь-який час відмовитися від патенту повністю або частково. При цьому не допускається повна або часткова відмова від патенту без попередження особи, якій надано право на використання винаходу за ліцензійним договором, зареєстрованим в Установі, а також у разі накладання арешту

на майно, описане за борги, якщо до його складу входять права, що засвідчуються патентом;

2) у разі несплати у встановлений строк річного збору за підтримання чинності патенту. Дія патенту припиняється з першого дня року, за який збір не сплачено. Річний збір за підтримання чинності патенту може бути сплачений протягом 12 місяців після закінчення встановленого строку. У цьому випадку розмір річного збору збільшується на 50 відсотків. При сплаті збору дія патенту відновлюється. Якщо збір не сплачено протягом цих 12 місяців, Установа публікує у своєму офіційному бюлетені інформацію про припинення дії патенту. Збір за підтримання чинності патенту (деклараційного патенту) на секретний винахід і секретну корисну модель не сплачується.

Порядок отримання патенту на промисловий зразок визначається Законом України «Про охорону прав на промислові зразки» і Правилами складання та подання заявки на промисловий зразок. Промисловий зразок – це результат творчої діяльності людини у галузі художнього конструювання (ст. 1 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки»). Умови надання правової охорони промислому зразку визначаються ч. 1 ст. 5 відповідного Закону, а саме: правова охорона надається промислому зразку, що не суперечить публічному порядку, принципам гуманності й моралі та відповідає умовам патентоздатності. У ч. 2 ст. 5 Закону прописано, що об'єктом промислового зразка можуть бути форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, які визначають зовнішній вигляд промислового виробу і призначені для задоволення естетичних і економічних потреб. Згідно з ч. 3 ст. 5 вище означеного Закону, не можуть отримати правову охорону: об'єкти архітектури (крім малих архітектурних форм), промислові, гідротехнічні та інші стаціонарні споруди; духовна продукція ; об'єкти нестійкої форми з рідких, газоподібних, сипких або подібних до них речовин тощо.

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки». умовою патентоздатності промислового зразка є його новизна. Для одержання патенту на промисловий зразок особа, яка в цьому зацікавлена і має на це право, повинна подати заявку в Установу. Вимоги до оформлення заявки прописані у ст. 11 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки». Заявка має стосуватися одного промислового зразка і може містити його варіанти. Заявка складається українською мовою і повинна містити: заяву про видачу патенту; комплект зображень виробу (власне виробу чи у вигляді його макета або малюнка), що дають повне уявлення про його зовнішній вигляд; опис промислового зразка; креслення, схему, карту (якщо необхідно). Заявка має розкривати суть

промислового зразка досить чітко і повно, щоб його зміг здійснити фахівець у зазначеній галузі. За подання заявки сплачується збір. Документ про його сплату повинен надійти до Установи разом із заявкою або протягом двох місяців від дати подання заявки. Цей строк продовжується, але не більше ніж на шість місяців, якщо до його спливу буде подано відповідне клопотання та сплачено збір за його подання.

Відповідно до ст. 12 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», датою подання заявки є дата одержання Установою матеріалів, що містять: клопотання у довільній формі про видачу патенту, викладене українською мовою; відомості про заявника і його адресу, викладені українською мовою; зображення виробу, що дає уявлення про його зовнішній вигляд; частину, яка зовнішньо нагадує опис промислового зразка, викладену українською або іншими мовами. В останньому випадку для збереження дати подання заявки переклад цієї частини українською мовою має надійти до Установи протягом двох місяців від дати подання заявки.

Заявник має право на пріоритет заявки, що встановлено ст. 13 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки».

Згідно зі ст. 14 щодо промислового зразка проводяться попередня і формальна експертизи заявки.

На підставі рішення про видачу патенту і за наявності документів про сплату державного мита за видачу патенту і збору за публікацію про видачу патенту здійснюється публікація в офіційному бюлетені відомостей про видачу патенту. Одночасно з публікацією здійснюється реєстрація патенту на промисловий зразок, шляхом внесення у Реєстр відповідних відомостей (ст. ст. 16, 17 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки»).

Видача патенту здійснюється Установою у місячний строк після державної реєстрації. Патент видається особі, яка має право на його одержання. Якщо право на одержання патенту мають кілька осіб, їм видається один патент. Патент видається власнику без гарантії його чинності, має встановлену форму та зміст. У випадку втрати чи зіпсування патенту його власнику видається дублікат, за що сплачується збір.

Підстави припинення дії патенту прописані у ст. 24 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», а саме: 1) за власним бажанням власника патенту, який у будь-який час шляхом подання заяви в Установу повністю або частково може відмовитися від патенту. Відмова набирає чинності від дати публікації відомостей про це в офіційному бюлетені Установи; 2) у випадку несплати річного збору за кожний рік дії

патенту. Дія патенту припиняється з першого дня року, за який збір не сплачено.

10. Особливості патентування сорту рослин і державна реєстрація породи тварин

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» сорт рослин – це окрема група рослин (клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція) у рамках нижчого із відомих ботанічних таксонів, яка, незалежно від того, задовольняє вона повністю або ні умовам виникнення правової охорони: може бути визначена ступенем прояву ознак, що є результатом діяльності певного генотипу або комбінації генотипів; може бути відрізнена від будь-якої іншої групи рослин ступенем прояву, принаймні, однієї з цих ознак; може розглядатися як єдине ціле з огляду її придатності для відтворення в незмінному вигляді цілих рослин сорту.

Сорт вважається придатним для одержання на нього прав як на об'єкт права інтелектуальної власності, якщо за проявом ознак, породжених певним генотипом чи певною комбінацією генотипів, він є новим, відмінним, однорідним і стабільним (ч. 2 ст. 11 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин»).

Право інтелектуальної власності на сорт рослин набувається шляхом подання до Уповноваженого органу заявки, експертизи заявки і державної реєстрації прав згідно зі ст. 15 зазначеного Закону. Заявка на сорт оформлюється відповідно до ст. 20 зазначеного Закону, вона має стосуватися тільки одного сорту; слід також вказати запропоновану назву сорту, технічну анкету сорту тощо. Датою подання заявки вважається дата отримання Уповноваженим органом усіх матеріалів, визначених ст. 20, також заявник має право на пріоритет заявки, конфіденційність заявки, відкликання заявки (ст. ст. 22, 23, 24 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин»).

Подана заявка підлягає формальній і кваліфікаційній експертизам. За результатами кваліфікаційної експертизи, у порядку, визначеному ст. 31 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин», формулюється обґрунтований експертний висновок за заявкою і приймається рішення про державну реєстрацію сорту і видачу патенту або рішення про відмову в реєстрації сорту і видачі патенту. Уповноваженим органом у місячний строк від дати державної реєстрації прав на сорт авторів (авторам) видається свідоцтво про авторство на сорт рослин, а заявникові – патент на сорт рослин і свідоцтво про державну реєстрацію сорту рослин (ст. 35 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин»).

Щодо сортів рослин проводиться також експертиза назви сорту і експертиза на придатність поширення сорту в Україні (ст. 28, 29 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин»).

Строк чинності майнових прав на сорти рослин (згідно з патентом), встановлений законодавством, може припинити свою дію достроково у разі: відмови володільця патенту від нього у порядку, встановленому законом; несплати збору за підтримання чинності патенту; подання заяви будь-якої особи про втрату однорідності чи стабільності сорту внаслідок незабезпечення його збереженості власником сорту і підтвердження в установленому порядку факту цієї втрати; ненадання володільцем патенту вчасно на вимогу Уповноваженого органу інформації, документів, матеріалів, зразків сорту, необхідних для перевірки однорідності чи стабільності сорту; ненадання вчасно на вимогу Уповноваженого органу пропозиції щодо нової назви сорту (ст. 50 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин»).

Селекційне досягнення у сфері тваринництва, згідно зі ст. 1 Закону України «Про племінне тваринництво», - це створена у результаті цілеспрямованої творчої діяльності група племінних тварин (порода, порідний тип, лінія, родина тощо), яка має нові високі генетичні ознаки та стійко передає їх потомству. Відповідно племінна тварина – це чистопородна або одержана за затвердженою програмою породного вдосконалення тварина, що має племінну (генетичну) цінність і може використовуватися в селекційному процесі відповідно до діючих загальнодержавних програм селекції.

До племінних (генетичних) ресурсів законодавство висуває певні вимоги. Племінні тварини і плетені стада підлягають державній реєстрації шляхом внесення відповідних даних про них до Державних книг племінних тварин, а племінних стад – до Державного племінного реєстру. Дані державних книг племінних тварин і Державного племінного реєстру є доступними для заінтересованих осіб. Власники племінних (генетичних) ресурсів зобов'язані мати племінні свідоцтва (сертифікати), які є документальним підтвердженням якості належних їм племінних тварин, сперми, ембріонів, яйцеклітин. Племінне свідоцтво (сертифікат) є основою для визначення цінності племінних (генетичних) ресурсів і гарантує певний рівень ефективності їх використання при дотриманні споживачем певних вимог, встановлених законодавством.

Управління племінною справою у тваринництві здійснює Головна державна племінна інспекція.

Отже, відповідно до ст. 25 Закону України «Про племінне тваринництво», селекційне досягнення в галузі племінного тваринництва

визнається винаходом у встановленому законодавством порядку. Однак порода тварин як результат селекційного досягнення не патентується, а реєструється, а за фактом реєстрації видається зазначене вище племінне свідоцтво (сертифікат). Дані про зареєстровану племінну тварину та племінні стада вносяться до державних книг племінних тварин і до Державного племінного реєстру. Положення про державні книги племінних тварин і Державний племінний реєстр затверджуються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади, до відання якого віднесені питання сільського господарства.

Запитання для самоперевірки

1. Поняття патентного права в об'єктивному і суб'єктивному розумінні, його предмет і методи.
2. Принципи, функції та значення патентного права.
3. Поняття і види джерел патентного права.
4. Поняття і види об'єктів патентного права, особливості їхньої правової природи.
5. Поняття і види суб'єктів патентного права.
6. Зміст права інтелектуальної власності суб'єктів патентного права.
7. Патент як охоронний документ і його різновиди.
8. Особливості та строки охорони немайнових і майнових прав інтелектуальної власності на об'єкти патентного права.
9. Явочна і перевірна системи патентування.
10. Основні етапи патентування винаходу, корисної моделі, промислового зразка.
11. Підстави припинення дії патенту на винахід, корисну модель, промисловий зразок.
12. Особливості патентування сорту рослин і державної реєстрації породи тварин.

Тема 4. Особливості правового режиму відкриття, топографії інтегральних мікросхем і раціоналізаторської пропозиції як об'єктів права інтелектуальної власності

1. Наукове відкриття як об'єкт права інтелектуальної власності

Наукове відкриття як явище чисто наукове є свідченням високого рівня науково-дослідної діяльності в суспільстві, а також високого рівня

науки в цілому. Наукове відкриття – це найвище досягнення будь-якої науки. Тому правовий інститут охорони наукових відкриттів не передбачає встановлення ні виключних прав, ні фактичної чи юридичної монополії на використання знань, що становлять зміст наукового відкриття. Наукове відкриття з моменту його створення стає суспільним надбанням. Будь-хто без дозволу особи, яка здійснила відкриття, і без виплати винагороди має право використовувати знання, отримані у зв'язку з науковим відкриттям, у власній дослідницькій, виробничій, творчій чи іншій діяльності. Такий стан речей кардинально відрізняє правовий режим наукових відкриттів від інших об'єктів права інтелектуальної власності, щодо яких законом передбачається встановлення юридичної та/або фактичної монополії. Це є один з тих виняткових випадків, що береться до уваги у положенні частини 2 ст. 54 Конституції України, відповідно до якого ніхто не може використовувати або поширювати результати інтелектуальної діяльності особи без її згоди, за винятками, встановленими законом.

Наукові відкриття, а також усі інші наукові знання у сферах пізнання матеріального світу, включені до переліку потенційно захистоспроможних об'єктів права інтелектуальної власності, що міститься у ст. 2 Конвенції про заснування Всесвітньої Організації Інтелектуальної Власності (ВОІВ), прийнятої на Стокгольмській конференції 14 липня 1967 р. Ця Конвенція не встановлює обов'язків для членів ВОІВ впроваджувати охорону всіх без винятку результатів інтелектуальної діяльності, згаданих у документі, залишаючи вирішення цього питання на самостійний розсуд кожного суверена. Елементом системи міжнародної правової охорони наукових відкриттів є також Женевський договір про міжнародну реєстрацію наукових відкриттів (1978 р.). У законодавстві України, яка є членом ВОІВ, передбачається забезпечення правової охорони наукових відкриттів, про що свідчать норми ЦК України. Проте, на сьогоднішній день реалізація правових механізмів забезпечення такої охорони в державі перебуває на зародковій стадії. Термін "наукове відкриття" фігурує у надзвичайно невеликій кількості нормативно-правових актів, відповідні норми яких не утворюють цілісного правового інституту, оскільки самі акти, головним чином, присвячені іншим розрізненим предметам правового регулювання.

Наукове відкриття є найвищого рівня науковим результатом. Останній, зокрема, визначається в Законі України "Про наукову і науково-технічну діяльність" як нове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень і зафіксоване на носіях наукової інформації у формі звіту, наукової праці, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття тощо.

Правові засади проведення в Україні наукових досліджень визначаються, крім вищезгаданого Закону, також Законами України "Про наукову і науково-технічну експертизу", "Про освіту", "Про вищу освіту" та ін. Разом з тим, необхідно зазначити, що практичне функціонування юридичних інституцій і механізмів державної охорони наукових відкриттів в Україні припинилося з 1992 року, хоча норми про охорону відкриттів зберігались у ЦК УРСР 1963 р. до 2004 року, а в Законі України "Про власність" – до 2007 року. Норми Глави 38 діючого ЦК України 2003 р. спрямовані на реанімацію правової охорони наукових відкриттів в Україні відносно самостійного інституту права інтелектуальної власності. Самостійність і відокремленість правового режиму наукових відкриттів в Україні впливають з того, що на ідеї, теорії, принципи, методи, процедури, процеси, системи, способи, концепції і відкриття не поширюється дія авторського права (ч. 3 ст. 8 Закону України "Про авторське право і суміжні права"). Виключені відкриття та наукові теорії з-під дії Закону України "Про охорону прав на винаходи та корисні моделі". Наукові відкриття окремо згадуються також у переліку об'єктів права інтелектуальної власності у ст. 420 ЦК України.

Слід зазначити, що відкриття не можна повною мірою вважати об'єктом інституту права промислової власності. Коректним буде виділяти його як нетрадиційний об'єкт права інтелектуальної власності зі своїм особливим правовим режимом. Але саме на основі (базі) наукового відкриття можуть з'явитися такі об'єкти, як винахід, корисна модель, та інші, тобто логічно не виносити відкриття в окремий розділ, а розглянути його правову природу в системі права промислової власності.

Отже, науковим відкриттям є встановлення невідомих раніше, але об'єктивно існуючих закономірностей, властивостей та явищ матеріального світу, які вносять докорінні зміни у рівень наукового пізнання (ст.. 457 ЦК України).

Ознаками наукового відкриття є:

- 1) достовірність (доведеність);
- 2) новизна;
- 3) існує в природі об'єктивно, людиною не створюється, а лише нею пізнається;
- 4) здійснює істотні зрушення науково-технічного прогресу, розвитку людства в цілому;
- 5) є самостійним об'єктом права інтелектуальної власності.

Автор наукового відкриття має право надати йому своє ім'я або спеціальну назву.

Юридичною формою закріплення прав інтелектуальної власності на наукове відкриття є диплом. Диплом про наукове відкриття є правопосвідчувальним, а не правовстановлювальним документом, адже права інтелектуальної власності на наукове відкриття є дійсними не з моменту видачі диплому, а з часу, відколи про наукове відкриття було заявлено або коли суть відкриття була донесена до відома третіх осіб.

2. Компонування (топографії) інтегральних мікросхем

Розвиток науково-технічної діяльності, інформатизація суспільства і генезис його технологічної складової сприяли появі в останні десятиліття нових результатів творчості, що потребують створення належного механізму правової охорони. Одним із нових об'єктів інтелектуальної власності, правова охорона якого лише перебуває на стадії свого формування, є топографія інтегральних мікросхем.

Глава 40 Цивільного кодексу України висвітлює право інтелектуальної власності на конструювання інтегральних мікросхем. Слід зазначити, що законодавець використовує термін «конструювання інтегральної мікросхеми» замість терміна «топографія інтегральної мікросхеми», що вживався в національному законодавстві до прийняття Цивільного кодексу України. Зауважимо, що в деяких країнах, наприклад в Росії, Білорусі, використовується термін «топология інтегральної мікросхеми». В англійському тексті Угоди ТРІПС Розділ 6 Частини II має назву «Layout-Designs (Topographies) of Integrated Circuits», що в офіційному перекладі українською мовою визначено як «конструювання (топографії) інтегральних мікросхем». Усі ці терміни — «конструювання», «топографія», «топология» - не мають жодних відмінностей щодо суті їх визначення. Але прагнення до узагальнення термінології потребує внесення термінологічних змін у чинні нормативно-правові акти, що регулюють правовідносини стосовно зазначеного об'єкта права інтелектуальної власності.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», топографія інтегральної мікросхеми (ІМС) - це зафіксоване на матеріальному носії просторово-геометричне розміщення сукупності елементів ІМС і з'єднань між ними. Матеріальним носієм топографії є кристал ІМС — мікроелектронний виріб кінцевої або проміжної форми, призначений для виконання функцій електронної схеми, елементи і з'єднання якого неподільно сформовані в об'ємі та (або) на поверхні матеріалу, що є основою такого виробу незалежно від способу його виготовлення. Тобто ІМС являє собою частину напівпровідникової

пластини, в обсязі й на поверхні якої сформовані елементи напівпровідникової мікросхеми, міжелементні з'єднання і контактні площадки. Аналогічні за суттю визначення містять нормативно-правові акти США, Японії, країн — членів ЄС, Росії та інших країн колишнього СРСР. За характером матеріального втілення і особливостями творчої діяльності їхніх розробників компонування ІМС наближаються до технічних рішень, які охороняються нормами права щодо результатів науково-технічної творчості. В той же час специфіка ознак, що характеризують такі рішення (як в якісному, так і, особливо, в кількісному відношенні, зважаючи на надто велику кількість елементів у сучасних ІМС), виявила, що вони неприйнятні до правової охорони у традиційній формі. Оскільки розроблення компонування ІМС потребує значних інтелектуальних зусиль витрат часу і застосування дорогого обладнання, права на результати науково-технічної творчості розробників компонування ІМС в багатьох країнах захищені спеціальним законодавством. Це тим більш важливо, оскільки практично будь-яке компонування ІМС може бути швидко і досить дешево скопійоване зацікавленими особами. Як засвідчує досвід розвинутих країн, запровадження спеціального закону щодо правової охорони компонування ІМС є найбільш дієвою перешкодою для його неправомірного копіювання. Першими розроблення відповідних законодавчих актів розпочали США і Японія наприкінці 70-х років минулого століття. Саме США стали першою країною, яка прийняла у 1984 р. Закон про правову охорону напівпровідникових інтегральних мікросхем, що передбачав надання спеціальної правової охорони даному об'єкту права інтелектуальної власності. У 1985 р. аналогічний закон прийняла Японія. На початку 90-х років спеціальні закони щодо правової охорони компонування ІМС прийняли практично всі країни-учасниці ЄС, деякі інші країни Західної Європи, за винятком Сполученого Королівства і Швеції.

З урахуванням важливості забезпечення міжнародної правової охорони компонування ІМС 26 травня 1989 р. під егідою ВОІВ у Вашингтоні був прийнятий Договір «Про право інтелектуальної власності на інтегральні мікросхеми», який, проте, так і не набув чинності (далі – Вашингтонський договір). Вашингтонський договір передбачав, що країни - учасниці цього договору утворюють Спеціальний союз, адміністративні функції якого здійснюватиме ВОІВ. Як й інші договори ВОІВ, Вашингтонський договір мав на меті прийняття міжнародних норм і стандартів, спрямованих на забезпечення правової охорони компонування ІМС у країнах-учасницях цього договору. Але умови щодо набуття чинності Вашингтонським договором, а саме: передання на збереження Генеральному директору ВОІВ ратифікаційних грамот або відповідних

документів про приєднання до зазначеного договору від перших п'яти країн так і не були виконані.

Згідно із ст. 5 Закону України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», прийнятого 05.11.97 р. Верховною Радою України, компонування ІМС є придатним для набуття права інтелектуальної власності на нього, якщо воно є оригінальним. Ця норма діє і в інших країнах, що прийняли аналогічні закони, вона міститься у ст. 3 Вашингтонського договору, а також у ст. 35 Угоди ТРІПС через посилання на Вашингтонський договір. Оригінальним, згідно зі ст. 5 Закону України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», є будь-яке компонування ІМС, створене в результаті інтелектуальної творчої діяльності автора і якщо воно не отримане шляхом прямого відтворення (копіювання) іншого компонування ІМС та має відмінності, що надають йому нових властивостей, і не було відомим у галузі мікроелектроніки до дати подання заявки на компонування ІМС до Держдепартаменту або до дати її першого використання. При цьому компонування ІМС визнається оригінальним доти, поки не буде доведено протилежне. Одним із доказів відсутності оригінальності може бути, зокрема, загальна відомість компонування ІМС розробникам і виробникам ІМС на дату його створення. У разі спору це питання вирішується Апеляційною палатою Держдепартаменту або у судовому порядку. При цьому необхідно орієнтуватися на знання середнього фахівця і ступінь доступності матеріалів, які містять інформацію про компонування ІМС, відносно якого виник спір. Компонування ІМС, що містить елементи, відомі в галузі мікроелектроніки на дату подання заявки або на дату першого її використання, може бути визнано оригінальним і отримати правову охорону тоді, коли сукупність (комбінація) елементів компонування є оригінальною, тобто є результатом інтелектуальних зусиль її творця. Не може бути визнане оригінальним те компонування ІМС, заявку на яке подано до Держдепартаменту пізніше, ніж через два роки від дати його першого використання.

Оригінальність — головний і єдиний юридично значущий критерій, необхідний для набуття права інтелектуальної власності на компонування ІМС. Згідно із ст. 4 Закону України «Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем», охорона прав не поширюється на ідеї, способи, системи, технологію або закодовану інформацію, що можуть бути втілені в компонування ІМС.

Суб'єктами права інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми є автор інтегральної мікросхеми та інші особи, які

набули прав на компонування інтегральної мікросхеми за договором чи законом.

Особа, яка бажає зареєструвати топографію ІМС і має на це право, подає до Установи заявку на реєстрацію. Заявка на реєстрацію топографії ІМС може бути подана двома і більше особами. Установа видає заявнику свідоцтво у місячний строк після реєстрації топографії ІМС. Якщо заявка подана кількома заявниками, їм видається одне свідоцтво, що надсилається тому заявникові, адреса якого з цією метою зазначена у заяві, а за відсутності такого зазначення — першому заявникові за списком вказаних у заявці заявників. Обсяг прав на топографію ІМС визначається зображенням топографії ІМС на матеріальному носії.

Право на реєстрацію топографії ІМС має автор або його правонаступник. Автори, які спільно створили топографію ІМС, мають однакові права на реєстрацію топографії ІМС, якщо інше не передбачено угодою між ними. Автору топографії ІМС належить право авторства, яке є невідчужуваним особистим правом і охороняється безстроково.

Особам, які при створенні топографії ІМС надавали авторові лише технічну, організаційну чи матеріальну допомогу або сприяли оформленню матеріалів для одержання правового захисту, але не внесли особистого творчого вкладу у створення топографії ІМС, право авторства не належить. Усі права, що з цієї реєстрації випливають, має роботодавець автора топографії ІМС або його правонаступник, якщо топографію ІМС створено у зв'язку з виконанням службових обов'язків чи за спеціальним дорученням роботодавця за умови, що трудовим договором (контрактом) не передбачено інше.

Автор топографії ІМС, створеної у зв'язку з виконанням службових обов'язків чи за спеціальним дорученням роботодавця, зобов'язаний подати роботодавцю письмове повідомлення про створену ним топографію ІМС разом із матеріалами, що достатньо ясно і повно відображають топографію ІМС.

Якщо роботодавець чи його правонаступник протягом 4-х місяців від дати одержання цього повідомлення не подасть заявки до Установи чи не прийме рішення про збереження топографії як конфіденційної інформації, про що він зобов'язаний повідомити письмово автора, то право на реєстрацію топографії переходить до автора.

У разі, коли роботодавець використав своє право на реєстрацію топографії ІМС чи на збереження її як конфіденційної інформації, автор має право на винагороду відповідно до економічної цінності топографії та іншої вигоди, яку одержав чи міг би одержати роботодавець або його правонаступник.

Винагорода авторів виплачується у розмірі та на умовах, що визначаються письмовою угодою між автором і роботодавцем, яка укладається не пізніше 4-х місяців від дати одержання роботодавцем повідомлення.

Майнові права інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми є чинними з дати, наступної за датою їх державної реєстрації за умови підтримання чинності цих прав відповідно до закону. Строк чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на компонування інтегральної мікросхеми спливає через десять років, що відраховуються від дати подання заявки на компонування інтегральної мікросхеми в установленому законом порядку.

3. Поняття і ознаки раціоналізаторської пропозиції

Відповідно до ст. 481 Цивільного кодексу раціоналізаторською пропозицією є визнана юридичною особою пропозиція, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення в будь-якій сфері її діяльності.

Правова охорона раціоналізаторських пропозицій здійснюється відповідно до глави 41 ЦК України і Тимчасового положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні, затвердженого Указом Президента України від 18 вересня 1992 р. № 479/92' і низки нормативних актів, спрямованих на реалізацію його норм (зокрема, затверджені наказом Держпатенту України від 27 серпня 1995 р. № 131 Методичні рекомендації про порядок складання, подачі та розгляду заяви на раціоналізаторську пропозицію, Положення про свідоцтво на раціоналізаторську пропозицію і порядок його видачі, затверджене наказом Держпатенту України від 22 серпня 1995 р. № 129).

Оскільки відповідно до Указу Президента України від 22 червня 1994 р. № 324/94 вищезгадане "Тимчасове положення..." частково втратило свою чинність, слід констатувати нагальну необхідність розроблення законодавчих актів, які, з урахуванням норм Книги 4 ЦК України, заклали б нові підвалини регламентації відносин у сфері правової охорони раціоналізаторських пропозицій.

Об'єктом раціоналізаторської пропозиції може бути матеріальний об'єкт або процес.

Для визнання пропозиції раціоналізаторською вона має відповідати таким критеріям :

- Бути організаційним або технічним рішенням. Це означає, з одного боку, що пропозиція має містити конкретне вирішення завдання, а

непросто його постановку. Раціоналізатор повинен вказати у своїй пропозиції на те, як і що необхідно зробити, щоб одержати потрібний результат. З іншого боку, раціоналізаторська пропозиція повинна вирішувати практичне завдання за допомогою технічних, організаційних засобів.

- Мати місцеву новизну, тобто бути невідомою на підприємстві. Це означає, що раціоналізаторська пропозиція визнається такою, якщо вона невідома у межах того підприємства, до якого подається. Пропозиція не вважається новою, якщо до подання заявки за встановленою формою таке рішення :

- 1) вже використовували на цьому підприємстві, крім випадків, коли рішення використовували за ініціативою автора протягом певного періоду до подання заявки;

- 2) передбачене наказами і розпорядженнями адміністрації;

- 3) розроблене технічними службами цього підприємства;

- 4) заявлене іншою особою, якій належить першість на цю або тотожну пропозицію;

- 5) рекомендоване вищою організацією або опубліковане в інформаційних виданнях із розпорядження передового досвіду в цій галузі;

- 6) передбачене обов'язковими для підприємства нормативами.

- Бути корисною. Критерій, за яким визначається корисність, залежить від специфіки діяльності підприємства. Саме на цій підставі на одному підприємстві пропозиція може бути корисною, а на іншому – ні, а відповідно, визнається раціоналізаторською чи ні. Пропозиція визнається корисною для підприємства, якому вона подана, якщо її використання на зазначеному підприємстві в умовах, що існують або будуть створені, дозволяє одержати економічний, технічний або інший позитивний ефект.

Суб'єктами права на раціоналізаторську пропозицію є її автор і юридична або фізична особа, якій цю пропозицію подано. Раціоналізатором, тобто автором раціоналізаторської пропозиції, визнається особа, що створила її своєю творчою працею. Якщо раціоналізаторська пропозиція створена спільною творчою працею кількох осіб, то вони визнаються співавторами. В такому випадку користування правами на раціоналізаторську пропозицію, створену у співавторстві, визначається угодою між ними. Суттєвим є те, що співавторами не визнаються особи, які надавали авторові раціоналізаторської пропозиції тільки технічну допомогу.

Заяву на раціоналізаторську пропозицію складає автор (співавтори) за спеціально встановленою формою (Р-1), затвердженою Міністерством статистики України.

У заяві зазначаються найменування пропозиції, усі без винятку співавтори, спільною творчою працею яких створено пропозицію, а також їхні прізвища, імена та по батькові, місце роботи, посада, освіта, рік народження. Форма заяви на раціоналізаторську пропозицію містить розділ "Опис пропозиції". Цей опис починається з викладу недоліків існуючої конструкції, виробу, технології виробництва і техніки, що застосовуються, або складу матеріалу. Далі в описі викладаються переваги пропозиції, що усувають зазначені недоліки, зміст запропонованого рішення. Опис має бути складений так, щоб у ньому містилися усі необхідні дані, достатні для практичного здійснення пропозиції без участі автора чи співавторів. В описі наводяться також відомості про прибуток чи інший позитивний ефект, який може дати використання раціоналізаторської пропозиції.

У разі потреби до заяви додаються графічні матеріали (креслення, схеми, ескізи тощо), техніко-економічні розрахунки та додаткові відомості про пропозицію, якщо вона подавалась раніше або подається водночас на інші підприємства.

Заява подається і реєструється на підприємстві, до діяльності якого вона відноситься. З моменту реєстрації заява вважається документом підприємства, міністерства (відомства), і на прохання автора чи співавторів їм може бути видано копію зареєстрованої заяви.

Зареєстрована заява на раціоналізаторську пропозицію піддається своєрідній експертизі по суті. Її направляють тому підрозділові підприємства чи відповідним службам, до діяльності яких вона безпосередньо відноситься. У висновку до пропозиції має бути дана оцінка її новизни і корисності.

За результатами розгляду заяви на раціоналізаторську пропозицію може бути прийнято таке рішення:

- визнати пропозицію раціоналізаторською і прийняти до використання;
- провести дослідну перевірку пропозиції;
- пропозицію відхилити.

Рішення з пропозиції приймає керівник підприємства чи керівник відповідного підрозділу, на якого це покладено наказом по підприємству, з урахуванням висновків з пропозиції стосовно її новизни і корисності.

Рішення за заявою має бути прийнято протягом місяця з дня її надходження на підприємство.

Протягом місяця після винесення рішення про визнання пропозиції раціоналізаторською і прийняття її до використання авторіві видається свідоцтво встановленої форми.

Свідоцтво видає підприємство, яке прийняло рішення про визнання пропозиції раціоналізаторською і прийняття її до використання. Свідоцтво підписує керівник підприємства і стверджує печаткою. У свідоцтві зазначається дата і номер заяви, проставлені в Журналі реєстрації.

Автор раціоналізаторської пропозиції має особисті немайнові та майнові права. До особистих немайнових прав автора раціоналізаторської пропозиції належать право авторства, право на ім'я, право на назву раціоналізаторської пропозиції, право на пріоритет, до майнових прав – право на винагороду.

Що стосується права на винагороду, то воно має свої особливості. Раціоналізатор, подаючи заяву до підприємства про визнання поданої ним пропозиції раціоналізаторською, разом з тим передає підприємству, в разі визнання пропозиції раціоналізаторською, і право на використання за певну винагороду.

Якщо використання раціоналізаторської пропозиції дає певний економічний ефект (прибуток), то розраховується річна ефективність. Пропозиції, використання яких дає інший позитивний ефект, а не економічний, мають свою специфіку визначення розміру винагороди.

Право на винагороду має автор чи співавтори раціоналізаторської пропозиції протягом двох років від дати початку її використання на підприємстві, яке видало авторові свідоцтво на раціоналізаторську пропозицію. Розмір винагороди визначається умовами договору між автором і підприємством і не може бути менше:

- 10 відсотків доходу, одержуваного щорічно підприємством від використання раціоналізаторської пропозиції;
- двох відсотків від частки собівартості продукції (робіт і послуг), що припадає на раціоналізаторську пропозицію, корисний ефект від якої не впливає на одержання доходу.

Винагорода виплачується авторові відповідно до договору, але не пізніше трьох місяців після закінчення кожного року використання раціоналізаторської пропозиції.

Автор раціоналізаторської пропозиції має право на захист своїх особистих немайнових і майнових прав у позовному порядку.

4. Право інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин за договором чи законом

Об'єктом правової охорони у галузі тваринництва виступають племінні тварини, тобто чистопородні або одержані за затвердженою програмою породного вдосконалення тварин, що мають племінну цінність і

можуть використовуватися в селекційному процесі. Об'єктами племінної справи у тваринництві є велика рогата худоба, свині, вівці, кози, коні, птиця, риба, бджоли, шовкопряди, хутрові звірі, яких розводять з метою одержання від них певної продукції.

До суб'єктів такої діяльності Закон відносить власників племінних ресурсів, підприємства з племінної справи, селекційні, селекційно-технологічні центри, інші підприємства, установи, організації та фізичних осіб – підприємців, які надають відповідні послуги у сфері племінної справи.

Майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин, що засвідчені патентом, є чинними з дати, наступної за датою їх державної реєстрації, за умови підтримання чинності цих прав відповідно до закону. Строк чинності виключних майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин, породу тварин спливає через тридцять років, а щодо дерев і винограду – через тридцять п'ять років, що відліковуються з 1 січня року, наступного за роком державної реєстрації цих прав.

Запитання для самоперевірки

1. Назвіть об'єкти права промислової власності. Що їх об'єднує?
2. Назвіть критерії, за якими ми розрізняємо об'єкти права промислової власності.
3. Які об'єкти права промислової власності підлягають патентуванню, а які ні, чому?

Тема 5. Правовий режим об'єктів права інтелектуальної власності як засобів індивідуалізації учасників цивільного обігу

1. Правова охорона комерційного найменування

Комерційне найменування є одним із об'єктів інтелектуальної власності, що входить до групи засобів індивідуалізації, які мають певні особливості цивільно-правового регулювання і не можуть розглядатись як об'єкти промислової власності або авторського права. Захист такого об'єкта розпочався з прийняттям у 1883 р. Паризької конвенції про охорону промислової власності, яка набула чинності для України 25 грудня 1991 р. Ця конвенція визначила серед об'єктів промислової власності фірмові найменування. Визначення такого об'єкта Паризька конвенція не наводить, а лише закріплює положення", відповідно до якого фірмове найменування охороняється у всіх країнах Союзу без обов'язкового

подання заявки чи реєстрації і незалежно від того, чи є воно частиною товарного знака. Цивільний кодекс України став першим нормативним актом незалежної України, який врегулював питання, пов'язані з використанням і правовою охороною комерційних найменувань. Крім того, він увів дещо нове поняття "комерційне найменування" у нормативний обіг, оскільки до прийняття Кодексу використовували поняття "фірмове найменування". На жаль, Цивільний кодекс України не дає чіткого розуміння самого поняття "комерційне найменування", а лише визначає підстави для надання найменуванню правової охорони. Такими підставами є можливість вирізнення однієї особи серед інших та ідентифікація справжньої діяльності особи, якій належить конкретне комерційне найменування. Щоб зрозуміти, що таке комерційне найменування, слід звернутися до чинного законодавства України, у якому використовується багато різних термінів. Серед них: «фірма», «назва суб'єкта підприємницької діяльності», «комерційне найменування», «фірмове найменування». У Паризькій конвенції про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р. серед об'єктів промислової власності йдеться про фірмові найменування. У Законі України "Про захист від недобросовісної конкуренції" від 7 червня 1996 р. йдеться також про фірмові найменування. У новому Цивільному кодексі України від 16 січня 2003 р. говориться про комерційні найменування. Господарський Кодекс України від 16 січня 2003 р. також містить поняття "комерційне (фірмове) найменування". При такій різноманітності термінів усі вони, однак, мають на увазі саме комерційне найменування, за допомогою якого кожен конкретний суб'єкт підприємницької діяльності вирізняється на ринку товарів і послуг.

Комерційне – це найменування, під яким суб'єкт господарювання виступає у цивільному обороті та яке індивідуалізує його серед інших учасників цивільного обороту.

Згідно з ч.1 ст. 159 Господарського кодексу України, суб'єктом права на комерційне найменування є: юридична особа – суб'єкт господарювання і фізична особа-підприємець.

Відповідно до ст. 90 ЦК України і ст. 23 Закону України "Про державну реєстрацію юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців" від 15.05.2003 р. комерційне найменування юридичної особи повинно містити інформацію про: 1) організаційно-правову форму; 2) назву.

Для окремих організаційно-правових форм закон може встановлювати додаткові вимоги. Так, відповідно до ст. 119 та 133 ЦК України, найменування повного і командитного товариств має містити імена (найменування) одного чи кількох учасників з доданням слів

"і компанія". Фізична особа-підприємець має право заявити як комерційне найменування своє прізвище чи ім'я.

Комерційне найменування юридичної або фізичної особи підприємців може бути внесено до відповідного реєстру в порядку, встановленому законом.

Право інтелектуальної власності на комерційне найменування є чинним з моменту першого використання цього найменування. Цей момент, як правило, збігається з моментом державної реєстрації юридичної особи.

Комерційне найменування отримує правову охорону за наявності певних умов:

- 1) якщо воно дає можливість вирізнити одну особу з-поміж інших;
- 2) не вводить в оману споживачів щодо справжньої діяльності цієї особи (відповідає характерові діяльності цієї особи);
- 3) якщо воно є оригінальним, тобто не повторює найменування, що вже використовується іншим суб'єктом.

Правова охорона права на комерційне найменування надається його суб'єктові без обов'язкового подання заявки на нього чи його реєстрації і незалежно від того, є чи не є комерційне найменування частиною торговельної марки.

Правовій охороні підлягає як повне, так і скорочене комерційне найменування суб'єкта господарювання, якщо воно фактично використовується суб'єктом у господарському обороті.

2. Торговельна марка (знаки для товарів і послуг)

Чинне цивільне законодавство України надає правову охорону такому об'єкту інтелектуальної власності, як торговельна марка (знаки для товарів і послуг). Відповідні правові норми містяться у ЦК України, Законі України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг" тощо. Міжнародна спільнота розробила цілу низку міжнародних договорів з окресленого питання: Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків (1891 р.), Ніццька угода про міжнародну класифікацію товарів і послуг для реєстрації знаків (1957 р.), Віденська угода про заснування міжнародної класифікації зображувальних елементів знаків для товарів (1973 р.), Договір про закони з товарних знаків (1994 р.) тощо.

Торговельна марка (знаки для товарів і послуг) – це будь-яке позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів (послуг), що виробляє (надає) одна особа, від товарів (послуг), що виробляють (надають) інші особи. Такими позначеннями

можуть бути: слова, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів (ст. 492 ЦКУ).

Суб'єктами права інтелектуальної власності на торговельну марку (знаки для товарів і послуг) є фізичні та юридичні особи. Можуть бути випадки належності інтелектуальної власності на торговельну марку (знаки для товарів і послуг) одночасно кільком фізичним та/або юридичним особам.

Право інтелектуальної власності на торговельну марку (знаки для товарів і послуг) засвідчується свідоцтвом. Відповідна заявка подається до патентного відомства і має містити заяву, зображення торговельної марки та перелік товарів, робіт і послуг, для яких реєструється відповідний знак. На основі поданих документів приймається рішення, і протягом місяця з дня його прийняття заявник отримує свідоцтво.

До майнових прав інтелектуальної власності на торговельну марку (знаки для товарів і послуг) належать: право на її використання, виключне право дозволяти використання, виключне право перешкоджати неправомірному використанню торговельної марки, в тому числі забороняти таке використання, та інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. Майнові права, відповідно до ЦК, належать особі, що має відповідне свідоцтво; міжнародну реєстрацію; особі, торговельну марку (знак для товарів і послуг) якої визнано в установленому порядку добре відомою, якщо інше не встановлено договором.

Строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на торговельну марку (знаків для товарів і послуг) – 10 років з дати, наступної за датою подання заявки в установленому порядку, якщо інше не встановлено законом. Володілець свідоцтва про право інтелектуальної власності на торговельну марку (знак для товарів і послуг) має право продовжити 10-річний строк, який сплинув, щоразу на 10 років, відповідно до законодавства.

Майнові права на торговельну марку (знаки для товарів і послуг) може бути припинено достроково у таких випадках:

- 1) якщо торговельна марка перетворилась на загальноживане позначення певного виду товарів чи послуг;
- 2) за ініціативою володільця свідоцтва, за умови, що це не суперечитиме умовам договору або закону.

Право інтелектуальної власності на торговельну марку (знаки для товарів і послуг) може бути визнано недійсними у порядку, встановленому законом. Наприклад, у разі невідповідності зареєстрованої торговельної марки (знака для товарів і послуг) умовам надання правової охорони чи

наявності у свідоцтві елементів зображення знака та переліку товарів і послуг, яких не було подано у заявці.

3. Право інтелектуальної власності на географічне зазначення

Географічне зазначення – це термін, який відображає зв'язок "місце-товар" і дає змогу виробникам товарів з певного географічного району вимагати права на зазначення того, що певний товар походить із цього регіону. Географічне зазначення є широким поняттям, що стосується будь-яких виразів, які відображають географічне походження товару. Цей вираз вживається відносно товарів, що вироблені (перероблені та / або виготовлені) у певній географічній зоні.

Поняття "географічне зазначення" охоплює, зокрема, так звані "прості зазначення", наприклад, фрази на зразок "вироблено в Україні". Однак особливий інтерес являють ті географічні зазначення, які визначають товар як такий, що походить з географічного району, коли певна якість, репутація або інші характеристики товару виключно або головним чином пов'язані з його географічним походженням.

Географічне зазначення товарів, на відміну від товарних знаків (торговельних марок), не знаходить спеціальної правової регламентації у багатьох країнах. Протягом останніх двох століть вироблено декілька підходів щодо здійснення охорони географічних зазначень на національному рівні.

У країнах "континентального права" законодавство про захист від недобросовісної конкуренції було доповнено реєстрацією географічних зазначень в окремому реєстрі.

Деякі країни, зокрема Франція, ввели для своїх географічних зазначень системи національної реєстрації. Цей підхід базується на створенні національного реєстру, який призначений для охорони і контролювання всіх географічних зазначень, які використовуються на території країни, – як вітчизняних, так і зарубіжних. Переважно ця система не передбачає реєстрації всіх географічних зазначень. Натомість цьому зазначенню системи основну увагу приділяють винам і міцним спиртним напоям, залишаючи охорону інших географічних зазначень законодавству про недобросовісну конкуренцію.

У юрисдикціях "загального права", які наслідували британську правову систему, для одержання охорони географічних зазначень заходи проти недобросовісної конкуренції поєдналися з реєстрацією географічних

зазначень у межах законодавства про торговельні марки (у вигляді колективних або сертифікаційних знаків).

На цей час основними міжнародними договорами, які встановлюють норми з охорони географічних зазначень, є: Паризька конвенція про охорону промислової власності, Мадридська угода стосовно припинення неправдивих або таких, що вводять в оману, зазначень джерела товарів, Лісабонська угода про захист зазначень місць походження виробів та їх міжнародної реєстрації й Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (далі – Угода ТРІПС).

Закон України "Про охорону прав на зазначення походження товарів" визначає правові засади охорони прав на зазначення походження товарів в Україні та регулює відносини, що виникають у зв'язку з їх набуттям, використанням і захистом. Закон надає правову охорону кваліфікованим зазначенням походження товарів.

Розрізняють просте і кваліфіковане зазначення походження товару.

Просте зазначення місця походження товару – будь-яке словесне чи зображувальне (графічне) позначення, що прямо чи опосередковано вказує на географічне місце походження товару.

До кваліфікованого зазначення місця походження товару належать:

- назва місця походження товару – назва географічного місця, яке вживається як позначення у назві товару, що походить із зазначеного географічного місця і має особливі властивості, виключно або головним чином зумовлені характерними для цього географічного місця природними умовами або поєднанням цих природних умов з характерним для цього географічного місця людським фактором;

- географічне зазначення походження товару – назва географічного місця, яка вживається як позначення у назві товару, що походить із цього географічного місця і має певні якості, репутацію та інші характеристики, зумовлені притаманними для цього географічного місця природними умовами чи людським фактором або поєднанням цих природних умов і людського фактора.

Право інтелектуальної власності на географічне зазначення виникає з дати його державної реєстрації, якщо інше не встановлено законом. Обсяг правової охорони визначається характеристиками товару (послуги) і межами географічного місця його (її) походження, які зафіксовані державною реєстрацією.

Суб'єктами права інтелектуальної власності на географічне зазначення є виробники товарів, асоціації споживачів та інші особи, визначені законом. Виробник товару повинен перебувати у тому самому

географічному об'єкті та виробляти товар з тими самими властивостями, які визначено у свідоцтві про реєстрацію.

Для одержання свідоцтва особа має подати відповідну заявку до ДДІВ, яка проводить експертизу і на підставі якої приймається рішення і вносяться до Державного реєстру дані про місце походження товару.

До прав інтелектуальної власності на географічне зазначення відносяться:

1) право на визначення позначення товару (послуги) географічним зазначенням;

2) право на використання географічного зазначення;

3) право перешкоджати неправомірному використанню географічного зазначення, в тому числі забороняти таке використання.

ЦК зазначає, що право інтелектуальної власності на географічне зазначення є чинним з дати, наступної за датою державної реєстрації, і охороняється безстроково за умови збереження характеристик товару (послуги), позначених цим зазначенням. Проте Закон України "Про охорону прав на зазначення походження товарів" зазначає 10-річний строк чинності, з правом його багаторазового продовження.

Крім вище названих нормативно-правових актів, захист географічних зазначень здійснюється також законодавством України у сфері захисту від недобросовісної конкуренції, зокрема, статтями 4, 6, 25 і 30 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції" і статтею 33 Господарського кодексу України.

4. Право інтелектуальної власності на комерційну таємницю

Відповідно до ст. 41 Конституції України, кожен має право володіти, користуватися, розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Комерційна таємниця є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи у певній формі й сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною. У зв'язку з цим вона має комерційну цінність і є предметом, адекватним існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію (ст. 505 ЦК України).

Комерційна таємниця як об'єкт інтелектуальної власності має свої особливості:

- Відрізняється найбільшою універсальністю, оскільки комерційною таємницею можуть бути відомості технічного, організаційного,

комерційного, виробничого та іншого характеру, за винятком тих, які відповідно до закону не можуть бути віднесені до комерційної таємниці.

- Для виникнення прав на комерційну таємницю не потрібне виконання будь-яких формальностей, офіційне визнання її охороноздатності та державної реєстрації.

- Оскільки в її основі лежить фактична монополія певної особи на деякі знання, то строк чинності права інтелектуальної власності на комерційну таємницю чітко не визначений і обмежується строком існування сукупності зазначених ознак комерційної таємниці.

Ознаки комерційної таємниці: 1) інформація має комерційну цінність; 2) інформація, що становить комерційну таємницю, не відома іншим особам і відсутній вільний доступ до неї на законних підставах; 3) вжито заходів для охорони конфіденційності інформації.

Не є комерційною таємницею:

- засновницькі документи;
- документи, що надають право займатись підприємницькою діяльністю;

- відомості за встановленими формами звітності про фінансово-господарську діяльність або інші відомості, необхідні для перевірки правильності нарахування і сплати податків та інших обов'язкових платежів;

- відомості про чисельність і склад працівників, їх заробітну плату та умови праці;

- документи про сплату податків та інших обов'язкових платежів;
- відомості про забруднення навколишнього середовища;
- відомості про порушення антимонопольного законодавства, недотримання безпечних умов праці, реалізацію продукції, що заподіює шкоду населенню.

Комерційна таємниця не потребує офіційного визнання її охороноспроможності та державної реєстрації, а строк її охорони необмежений, за винятком припинення існування сукупності ознак комерційної таємниці.

Майновими правами інтелектуальної власності на комерційну таємницю є право на її використання; виключне право дозволяти її використання; виключне право перешкоджати неправомірному розголошенню, збиранню або використанню комерційної таємниці.

Суб'єктом права на комерційну таємницю є особа, яка правомірно визначила інформацію комерційною таємницею, якщо інше не встановлено договором (юридична особа і фізична особа-підприємець).

Носієм інформації, яка є комерційною таємницею, може бути фізична особа, наприклад, працівник підприємства.

ЦК зобов'язує органи державної влади охороняти від недобросовісного комерційного використання інформацію, яка є комерційною таємницею, та створення якої потребує значних зусиль і яка надана їм з метою отримання встановленого законом дозволу на діяльність, пов'язану з фармацевтичними, сільськогосподарськими, хімічними продуктами, що містять нові хімічні сполуки. Ця інформація охороняється органами державної влади також від розголошення, крім випадків, коли розголошення потрібне для забезпечення захисту населення або не вжито заходів щодо її охорони від недобросовісного використання.

Запитання для самоперевірки

1. За якими ознаками відрізняють об'єкти засобів індивідуалізації учасників цивільного обігу від інших об'єктів права інтелектуальної власності?

2. Чи потребують зазначені вище об'єкти державної реєстрації для початку перебігу майнових і немайнових прав?

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

Нормативні акти

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20.03.1883 р. // Інтелектуальна власність : нормативно-правові акти / під заг. ред. А. Д. Святоцького, В. П. Петрова. – Київ : Ін Юре, 1999. – Т. 2
3. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів від 9.03.1886 р. // Інтелектуальна власність : нормативно-правові акти / під заг. ред. А. Д. Святоцького, В. П. Петрова. – Київ : Ін Юре, 1999. – Т. 2
4. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15.12.1993 р. № 3687-XII // Там же . – 1993 . – № 23. – Ст. 163 (зі змін. і доповн.).
5. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-XII // Там же. – 1994. – 16. – Ст. 94 (зі змін. і доповн.).
6. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3792 – ІІХ // Там же. – 1994. – 13. – Ст. 65 (зі змін. і доповн.).
7. Про охорону прав на зазначення походження товарів : Закон України від 16.06.1999 р. // Там же . – 1999. – № 32. – Ст. 267 (зі змін. і доповн.).
8. Про охорону прав на промислові зразки : Закон України від 15.12.1993 р. № 3688-XII // Там же. – 1993. - № 8. – Ст. 37 (зі змін. і доповн.).
9. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 21.04.1993 р. № 3116-XII // Там же. – 1993. – № 23. – Ст. 163 (зі змін. і доповн.).
10. Про охорону прав на топографії інтегральних мікросхем: Закон України від 5.11.1997 р. // Там же. – 1998. – № 8. – Ст. 28 (зі змін. і доповн.).
11. Про племінне тваринництво : Закон України від 1994 р. // Там же . – 1994. - № 2. – Ст. 7 (зі змін. і доповн.).
12. Цивільний кодекс України. – Харків: Одиссей, 2016. – 360 с.
13. Господарський кодекс України. – Харків : Одиссей, 2016. – 192 с.

Юридична література

14. Антонов, В. М. Інтелектуальна власність і комп'ютерне авторське право / В. М. Антонов. – Київ : КНТ, 2005. – 520 с.
15. Інтелектуальна власність : навч. посіб. / за ред. П. М. Цибульова. – Київ : УкрІНТЕІ, 2006. – 276 с.
16. Косак, В. М. Право інтелектуальної власності : підручник / В. М. Косак, І. Є. Якубівський. – Київ : Істина, 2007. – 208 с.
17. Цивільний Кодекс України : наук.-практ. комент. /Є. О. Харитонов, В. В. Завальнюк, І. М. Кучеренко та ін; за заг. ред. Є. О. Харитонова, Н. Ю. Голубєвої. – 7-е вид. – Харків : ТОВ «Одіссей», 2011. – 1 216 с.
18. Кубах, А. І. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / А. І. Кубах. – Харків: ХНАМГ , 2008. – 304 с.
19. Основи правової охорони інтелектуальної власності : підруч. / за ред. О . А. Підпригори, О. Д. Святоцького. – Київ : Вид. дім «Ін Юре», 2003. – 236 с.
20. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / Р. С.Еннан, О. О. Кулініч, С. В. Музуренко та ін. – Київ : Алерта, 2016. – 492 с.
21. Право інтелектуальної власності : підруч. / О. І. Харитонова, Є. О. Харитонов, Т. С. Ківалова та ін.: за заг. ред. О. І. ХаритонОВОЇ. – Київ : Юрінком Інтер, 2015. – 540 с.
22. Право інтелектуальної власності : акад. курс. : підруч. для студ. вищих навч. закладів / О. П. Орлюк., Г. О. Андрущак, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін. ; за ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. – Київ : Вид. дім «Ін Юре», 2007. – 696 с.

ЗМІСТ

Розділ 1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	3
Тема 1. Право інтелектуальної власності як підгалузь цивільного права .	3
Розділ 2. АВТОРСЬКЕ ПРАВО І СУМІЖНІ ПРАВА	7
Тема 1. Поняття і зміст авторських і суміжних прав	7
Тема 2. Законодавство України про авторське і суміжні права	16
Тема 3. Суб'єкти і об'єкти авторського права	17
Тема 4. Співавторство	20
Тема 5. Авторське право на службові твори	21
Тема 6. Суміжні права суб'єктів і об'єктів суміжних прав	24
Тема 7. Управління майновими правами суб'єктів авторського права і суміжних прав	26
Розділ 3. ПРАВО ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ	28
Тема 1. Поняття і зміст терміна «промислова власність»	28
Тема 2. Співвідношення права промислової власності та авторського права	29
Тема 3. Патентне право	31
Тема 4. Особливості правового режиму відкриття, топографії інтегральних мікросхем і раціоналізаторської пропозиції як об'єктів права інтелектуальної власності	51
Тема 5. Правовий режим об'єктів права інтелектуальної власності як засобів індивідуалізації учасників цивільного обігу	62
БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК	71

Навчальне видання

**Гордеюк Алла Олександрівна
Гуцу Світлана Федорівна
Мкртчян Марина Жораївна**

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Редактор Є. О. Александрова

Зв. план, 2017

Підписано до видання 05.05.2017

Ум. друк. арк. 4,1. Обл.-вид. арк. 4,63. Електронний ресурс

Видавець і виготовлювач

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
61070, Харків-70, вул. Чкалова, 17
<http://www.khai.edu>

Видавничий центр «ХАІ»
61070, Харків -70, вул. Чкалова, 17
izdat@khai.edu

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції сер. ДК №391 від 30.03.2001